

चन्दननाथ नगरपालिका, जुम्ला

स्थानीय राज-पत्र

खण्ड : १

संख्या : १

मिति : २०७८/११/२३

भाग - १

चन्दननाथ नगरपालिका

खलङ्गा बजार, जुम्ला

कर्णाली प्रदेश, नेपाल ।

चन्दननाथ नगरपालिका
स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७७

मिति २०७७ मंसिर ३० गते बसेको कार्यपालिकाको बैठकबाट पारित तथा
मिति २०७७ पौष १० गते नगर सभाबाट अनुमोदित

चन्दननाथ नगरपालिका
जुम्ला, कर्णाली प्रदेश

प्रस्तावना:

चन्दननाथ नगरपालिकाका सम्पूर्ण नागरीकहरूको आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई सेवा प्रदान गर्नु नगरपालिकाको प्रमुख जिम्मेवारी रही आएको र सो को व्यवस्थापनमा स्पष्ट कानुनी व्यवस्था गरि कार्यसम्पादन गर्न वाञ्छनीय भएकोले, "नेपालको संविधान २०७२ को धारा २२१ अनुसार सोही संविधानको अनुसूची ८ को सूची नं. ९ र १० मा उल्लेखित अधिकारहरूलाई र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा २३ (भ) र उपदफा ४ को ख मा भएको व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्न तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ बमोजिम चन्दननाथ नगरपालिकाको नगरसभाले यो ऐन तर्जुमा गरेको छ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (क) यस ऐनलाई चन्दननाथ नगरपालिकाको स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७७ भनिने छ।
- (ख) नगर सभाबाट स्विकृत भई स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भए पश्चात तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ।
- (ग) यो ऐन चन्दननाथ नगरपालिका भरी लागू हुनेछ।

२. परिभाषा:

विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा -

- (क) “ऐन” भन्नाले चन्दननाथ नगरपालिकाको स्वास्थ्य ऐन, २०७७ लाई सम्झनु पर्छ।
- (ख) “संघीय ऐन” भन्नाले स्वास्थ्य सम्बन्धी संघीय संसदले बनाएको ऐनलाई बुझ्नु पर्दछ।
- (ग) “नगरपालिका” भन्नाले चन्दननाथ नगरपालिका बुझ्नुपर्छ।
- (घ) “नगर सभा” भन्नाले चन्दननाथ नगरपालिकाको नगर सभालाई बुझ्नुपर्छ।
- (ङ) “कार्यपालिका” भन्नाले चन्दननाथ नगरपालिकाको कार्यपालिकालाई बुझ्नुपर्छ।
- (च) “प्रमुख” भन्नाले चन्दननाथ नगरपालिकाको प्रमुखलाई सम्झनुपर्छ।
- (छ) “उपप्रमुख” भन्नाले चन्दननाथ नगरपालिकाको उपप्रमुखलाई सम्झनुपर्छ।
- (ज) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले चन्दननाथ नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनुपर्छ।
- (झ) “वडा अध्यक्ष” भन्नाले चन्दननाथ नगरपालिकाका सम्पूर्ण वडाका अध्यक्ष सम्झनुपर्छ।
- (ञ) “कार्यपालिका सदस्य” भन्नाले चन्दननाथ नगरपालिकाको कार्यपालिका सदस्य सम्झनुपर्छ। सो शब्दले नगरपालिकाको प्रमुख, उपप्रमुख, वडा अध्यक्ष र कार्यपालिका सदस्य समेतलाई बुझाउँछ।
- (ट) “वडा समिति” भन्नाले चन्दननाथ नगरपालिकाको वडा अध्यक्ष र सदस्य रहेको वडा समितिलाई सम्झनुपर्छ।
- (ठ) “शाखा” भन्नाले चन्दननाथ नगरपालिकाको स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी कामकाज गर्नको लागि तोकिएको शाखा/उपशाखा/इकाई सम्झनुपर्छ।
- (ड) “सरकारी वा सामुदायिक” भन्नाले सरकारी तथा सामुदायिक स्वामित्वमा संचालन भएका स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्दछ।
- (ढ) “स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले सरकारी स्तरबाट संचालित अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र, शहरी स्वास्थ्य केन्द्र आयुर्वेद तथा वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्दछ। सो शब्दले प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित गैरसरकारी, निजि, सहकारी वा गैर नाफामुलक सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थालाई समेत जनाउँछ।
- (ण) “प्रादेशिक ऐन” भन्नाले कर्णाली प्रदेश सरकारले स्वास्थ्य सम्बन्धी बनाएको ऐन बुझ्नु पर्दछ।

- (त) “आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा” भन्नाले आकस्मिक घटना वा आपतकालिन अवस्था परी जीवन जोखिमयुक्त अवस्थामा रहेका व्यक्तिहरुको जीवनलाई जोखिममुक्त गर्न, जीवन वा अङ्ग गुम्नबाट बचाउन आवश्यकता अनुसार दिनुपर्ने प्रारम्भिक तथा तत्काल दिईने सेवा सम्झनु पर्छ ।
- (थ) “आधारभूत स्वास्थ्य सेवा” भन्नाले दफा ३ को उपदफा (१) बमोजिम आम नागरिकको स्वास्थ्य आवश्यकता पूर्तिका लागी राज्यबाट सुलभ रूपमा नि शुल्क उपलब्ध हुने प्रबर्द्धनात्मक , प्रतिकारात्मक , निदानात्मक , उपचारात्मक र पुनर्स्थापनात्मक सेवा सम्झनु पर्छ ।
- (द) “निजी” भन्नाले सेवाको सँगसँगै नाफाको समेत उद्देश्य राखी निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित हुने स्वास्थ्य संस्था लाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ध) “ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी” भन्नाले ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्था तथा गैह्र नाफामूलक संघ-संस्थाहरु मार्फत सञ्चालन हुने स्वास्थ्य संस्थाहरु (जस्तै अस्पताल, क्लिनिक, नर्सिङहोम, वैद्यखाना, सुधारकेन्द्र, फार्मसी अनुसन्धान केन्द्र/डाइग्नोसिस सेन्टर, रक्तसञ्चार केन्द्र आदि) लाई सम्झनु पर्दछ ।
- (न) “स्वास्थ्य सेवा व्यवसाय” भन्नाले स्वास्थ्य उपचारको लागी चाहिने सवै प्रकारका औषधी, औजार, उपकरण लगायत सामग्रीहरु उत्पादन गर्न उद्योग, ओसार पसार भण्डारण, विक्रि वितरण गर्ने तथा परामर्श दिने स्वास्थ्य व्यवसाय वुझ्नुपर्छ ।
- (प) “स्वास्थ्य शाखा प्रमुख” भन्नाले नगरपालिकाको स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थित सञ्चालन, व्यवस्थापन, नियमन, निर्देशन, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने तथा ऐन बमोजिम तोकिएका कार्य गर्न तोकिएको स्वस्थ्य शाखा प्रमुख कर्मचारी वुझ्नुपर्छ ।
- (फ) “कर्मचारी” भन्नाले नगरपालिका र स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्वास्थ्य सेवा प्रविधिक तथा प्रशासनिक कर्मचारी समेतलाई वुझ्नुपर्छ । सो शब्दले नगरपालिका र मातहतमा कार्यरत कर्मचारीलाई समेत जनाउछ ।
- (ब) “ सेवाग्राही ” भन्नाले स्वास्थ्य संस्थामा जुनसुकै किसिमका स्वास्थ्य सेवा लिने व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।
- (भ) “ सेवा प्रदायक ” भन्नाले मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्वास्थ्य सेवाका विषयमा निश्चित योग्यता वा तालिम हासिल गरी स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत चिकित्सक , स्वास्थ्यकर्मी र समुदायिक स्वास्थ्य कार्यकर्ता सम्झनु पर्छ ।
- (म) “ स्वास्थ्यकर्मी ” भन्नाले प्रचलित कानुन बमोजिम स्वास्थ्यकर्मीको रूपमा सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।
- (य) “स्वास्थ्य सेवा” भन्नाले आधुनिक चिकित्सा (एलोप्याथी) , आयुर्वेद , होमीयोप्याथी , यूनानी , प्राकृतिक चिकित्सा , योग, अकुपन्चर सोवारिग्पा (आम्ची) चिकित्सा पद्धतिमा आधारित भई प्रदान गरिने प्रतिकारात्मक , प्रबर्द्धनात्मक , निदानात्मक , उपचारात्मक , पुनर्स्थापनात्मक र प्रशामक (पालिएटिभ) सेवा सम्झनु पर्छ ।
- (र) “अनुमति” भन्नाले संघीय सरकार वा नगरपालिकाले स्थायी स्वीकृति प्रदान गरी नसकेको कुनै तोकिएको ठाउँमा स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्य व्यवसाय खोल्न दिइएको अस्थायी स्वीकृतिलाई जनाउनेछ ।
- (ल) “स्वीकृति” भन्नाले तोकिए बमोजिमको शर्त पुरा गरेको स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्य व्यवसायलाई संघीय सरकार वा नगरपालिकाले दिएको स्थायी स्वीकृतिलाई जनाउनेछ ।
- (व) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियमावली, निर्देशिका, कार्यविधीहरुमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम भन्ने जनाउनेछ ।

- (श) “स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समिति” भन्नाले दफा (९) अनुसार नगरपालिकामा गठित स्वास्थ्य समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ष) “सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति” भन्नाले दफा (१४) को उपदफा (२) र (३) अन्तर्गत बनेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई सम्झनुपर्दछ ।
- (स) “निदान केन्द्र” (डाइग्नोस्टिक सेन्टर) भन्नाले रेडियो इमेजिङ, प्रयोगशालाबाट गरिने जैविक तथा पराजैविक जाँच लगायतका निदानात्मक सेवाहरूप्रदान गर्न कानून बमोजिम इजाजत प्राप्त संस्थाले सञ्चालन गरेको सेवा केन्द्र सम्झनुपर्छ ।
- (ह) मन्त्रालय भन्नाले नेपाल सरकारको स्वास्थ्य तथा जनसंख्या सम्बन्धि हेर्ने नेपाल सरकारको मन्त्रालय सम्झनु पर्दछ ।

परिच्छेद: २

आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदायक र स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था

३. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा:

- (१) चन्दननाथ नगरपालिकाका प्रत्येक नागरिकलाई देहायका शीर्षक अन्तर्गत तोकिए बमोजिम आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरू सहज र सर्वसुलभ रूपमा निःशुल्क प्रदान गरिनेछ:
- क) खोप सेवा,
- ख) एकीकृत नवजात शिशु तथा बालरोग व्यवस्थापन, पोषण सेवा, गर्भवति, प्रसव तथा सुत्केरी सेवा, परिवार नियोजन, गर्भपतन तथा प्रजनन स्वास्थ्य जस्ता मातृ, नवजात शिशु तथा बाल स्वास्थ्य सेवा,
- ग) सरुवा रोग सम्बन्धि सेवा,
- घ) नसर्ने रोग तथा शारीरिक विकलाङ्गता सम्बन्धी सेवा,
- ङ) मानसिक रोग सम्बन्धी सेवा,
- च) जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सम्बन्धी सेवा,
- छ) सामान्य आकस्मिक अवस्थाका सेवा,
- ज) स्वास्थ्य प्रवर्द्धन सेवा,
- झ) आयुर्वेद तथा अन्य मान्यता प्राप्त बैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा,
- ञ) विपद व्यवस्थापन
- ट) संघीय सरकारले राजपत्रमा सूचना जारी गरी तोकेका अन्य स्वास्थ्य सेवा,
- ठ) प्रदेश सरकारले राजपत्रमा सूचना जारी गरी कर्णाली प्रदेशका लागि तोकेका अन्य स्वास्थ्य सेवा ।
- (२) चन्दननाथ नगरपालिकाले स्थानिय राजपत्रमा सूचना जारी गरी नगरपालिकाको लागि तोकेका अन्य स्वास्थ्य सेवा ।
- २) उपदफा (१) बमोजिम नेपाल सरकारले तोकेका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरूको विस्तृत विवरण, सेवा प्रवाह तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तथा प्रक्रिया मन्त्रालयले तोके बमोजिम हुनेछ ।
- ३) उपदफा (१) बमोजिम नेपाल सरकारले तोकेका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरूमा चन्दननाथ नगरपालिकाले थप गर्न सक्नेछ । थप गरिएका सेवाहरूको हकमा आर्थिक भार चन्दननाथ नगरपालिकाले व्यहोर्नु पर्नेछ ।
- (४) नगरपालिकाभित्र आधारभूत तथा विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न गराउन तोकिए अनुसारका संगठनात्मक संरचना रहने छन् ।

(५) कुनै पनि नागरिकलाई जात, धर्म, वर्ण, लिङ्ग, भौगोलिक अवस्था आदी कारणले उपदफा (१) मा उल्लेखित स्वास्थ्य सेवामा भेदभाव र वञ्चित गरिने छैन ।

४. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरु : स्थानीय स्तरमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरु ३ प्रकारका हुनेछन्

(क) **सरकारी वा सामुदायिक :** सरकारी तथा सामुदायिक स्वामित्वमा संचालन भएका अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य केन्द्र, आयुर्वेद तथा प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्र, नगर क्लिनिक, आयुर्वेद केन्द्रहरु सरकारी वा सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा प्रदायक निकाय हुनेछन् ।

(ख) **निजी :** निजी क्षेत्रद्वारा संचालित अस्पताल, नर्सिङ होम, पोलिक्लिनिक वा क्लिनिक, प्रयोगशाला, फार्मसीहरु निजी स्वास्थ्य सेवा प्रदायक निकाय हुनेछन् ।

(ग) **ट्रष्ट वा लोक कल्याणकारी संस्थाहरुको अधिनस्थ :** ट्रष्ट वा लोक कल्याणकारी संस्थाहरुको मार्फत संचालन हुने अस्पताल, स्वास्थ्य केन्द्र, घुम्ती क्लिनिक यस अन्तर्गत पर्दछ ।

५. विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा:

(१) भौगोलिक अवस्था, रोगको प्रकोप र सेवाको प्रकृतीका आधारमा नगरपालिकाले विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा, घुम्ती सेवाको व्यवस्थापन गर्नेछ ।

(२) कुनै पनि गैर सरकारी तथा सामाजिक संघ संस्थाले विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर र सेवा संचालन गर्दा नगरपालिकासँग स्वीकृती लिई संचालन गर्नुपर्ने छ ।

६. आकस्मिक उपचार सेवा:

(१) नगरपालिका भित्र संघीय सरकार र प्रदेश सरकारले तोकिए बमोजिमका आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा तथा आपत्कालीन उद्धार र स्वास्थ्य सेवा सर्वसुलभ रूपमा प्रदान गर्न गराउनको लागि समन्वय गर्नुपर्नेछ ।

(२) कुनै किसिमको दुर्घटना वा महामारीजन्य आपत्कालीन अवस्थामा पिडितहरुलाई घटनास्थलमै वा स्वास्थ्य संस्थासम्म लैजाने क्रममा सम्बद्ध निकायले स्वास्थ्य संस्थासँग समन्वय गरी आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाको प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

७. प्रेषण सेवा:

(१) नगरपालिका भित्रका प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले उपचारको लागि आएका विरामीलाई आफ्नो स्वास्थ्य संस्थाको संरचना, उपकरण, विशेषज्ञ सेवा नभएको वा अन्य कुनै उपयुक्त कारणले उपचार प्रदान गर्न नसकिने अवस्था भएमा आफ्नो स्वास्थ्य संस्थामा सम्भव हुने उपचार तत्काल उपलब्ध गराई थप उपचारको लागि तुरुन्त त्यस्तो विरामीलाई उपचार प्रदान गर्न सक्ने स्वास्थ्य संस्थामा समन्वय गरि प्रेषण गर्नुपर्नेछ । तर आफ्नो संस्थामा उपरोक्त सेवा र सेवाप्रदायक हुदाँहँदै अर्को स्वास्थ्य संस्थामा प्रेषण गर्न पाईने छैन ।

(२) स्वास्थ्य संस्थाले उपदफा (१) बमोजिम प्रेषण गर्दा तोकिए बमोजिम विधि र प्रक्रिया पुरा गर्नुपर्दछ ।

(३) प्रेषण सम्बन्धि अन्य सेवा र सुविधा मन्त्रालय र प्रदेशबाट व्यवस्था गरे अनुसार हुनेछ ।

८. स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरुको परिभाषा र आधारभूत मापदण्ड:

(१) स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरुको परिभाषा र आधारभूत मापदण्ड संघीय सरकारले निर्धारण गरे बमोजिम हुने छ ।

९. पालिकास्तरीय स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार

(१) स्थानीय नगरपालिका भित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुको संचालन, व्यवस्थापन तथा रेखदेख गर्न नगर

पालिकास्तरीय स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको गठन गरिने छ । यस समितिको गठन यस प्रकार हुने छ:

(क) नगरपालिका प्रमुख	- संयोजक
(ख) नगरपालिका उप प्रमुख	- सदस्य
(ग) प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	- सदस्य
(घ) नगरपालिका भित्रका स्वास्थ्य शाखाका जनस्वास्थ्य निरीक्षक	- सदस्य
(ङ) नगरपालिका क्षेत्र भित्र कार्यरत पारामेडिक्स मध्येबाट कार्यपालिकाले मनोनित गरेको १ जना-	सदस्य
(च) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका सञ्जाल मध्येबाट कार्यपालिकाले तोकेको १ जना	- सदस्य
(छ) नगर पालिका सामाजिक विकास समिति संयोजक	- सदस्य
(ज) कार्यपालिकाको सदस्यहरु मध्येबाट नगरपालिका प्रमुखले तोकेको १ जना महिला सहित २ जना	- सदस्य
(झ) स्वास्थ्य क्षेत्रका विज्ञहरु मध्येबाट नगरपालिका प्रमुखले तोकेको १ जना	- सदस्य
(ञ) स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी तथा नीजि क्षेत्रको प्रतिनिधित्व हुने गरी कार्यपालिकाले तोकेको १ जना	- सदस्य
(ट) नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	- सदस्य सचिव
- (२) स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय अनुसार हुनेछ ।
- (क) आफ्नो कार्य क्षेत्र भित्रको स्वास्थ्य सेवाको योजना तयार गर्ने ।
- (ख) नगरपालिका क्षेत्र भित्र स्वास्थ्य संस्था सञ्चालनका लागि अनुमति, स्वीकृति सम्बन्धी विषयमा नगरपालिकालाई आवश्यक राय प्रदान गर्ने ।
- (ग) स्वास्थ्य संस्था, स्वास्थ्य सेवा व्यवसाय र स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई निर्देशन दिने, जागरुक र सचेत गराउने ।
- (घ) स्वास्थ्य संस्थाहरुको लागि आवश्यक साधन स्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने गराउने ।
- (ङ) स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसायहरुको सुपरीवेक्षण, अनुगमन र नियमन गर्ने ।
- (च) नगरपालिका क्षेत्रमा उपलब्ध स्वास्थ्य विशेषज्ञहरु र स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरुको सूची अद्यावधिक तथा प्रकाशन गर्ने ।
- (छ) स्वास्थ्य सेवाको पहुँच बाट बन्चितीमा परेका समुदायको पहिचान गरी सबैका लागि स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित हुने प्रवन्ध गर्ने ।
- (ज) स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसायसँग आवद्ध कर्मचारीहरुलाई कार्य सम्पादन तथा मूल्यांकनका आधारमा आवश्यक प्रोत्साहन, नसिहत र दण्ड गर्ने गराउने ।
- (झ) स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्वीकृत दरबन्दी रिक्त भई करारमा कर्मचारी, नियुक्ति गर्नु पर्ने भएमा नगरपालिकाको करार कर्मचारी छनौट समिति मार्फत परीक्षा लिई रिक्त रहेको स्वीकृत दरबन्दीमा प्रतिस्पर्धाको आधारमा योग्यताक्रम अनुसार करार सूचि अनुसार नियुक्ति गर्ने व्यवस्था मिलाउने । कर्मचारी नियुक्ति गर्दा स्थानीयलाई प्राथमिकता दिईने व्यस्था सुनिश्चित गर्ने ।
- (ञ) स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसायीहरुले दिने सेवाहरुको गुणस्तरको आधारमा सेवा शुल्क निर्धारण गर्ने, स्विकृती दिने ।
- (ट) स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्ने, नागरिक र सेवाग्राहीहरुका गुनासा, उजुरी, सुन्ने, तथा यथोचित सम्बोधन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

- (ठ) नगरपालिकालाई स्वास्थ्य कार्यक्रमहरूको लक्ष्य तथा उपलब्धिबारे समिक्षा गर्नमा सहयोग र सुभावा दिने तथा आवश्यक लिखित पृष्ठपोषण सहित योजना तर्जुमा गर्न सहयोग गर्ने ।
- (ड) नगर कार्यपालिकालाई स्वास्थ्य क्षेत्रमा आवश्यक सुभावा र सल्लाह दिने ।
- (ढ) तोकिए बमोजिमका अन्य जिम्मेवारीहरू कार्यान्वयन गर्ने ।

(३) समितिको बैठक र निर्णय सम्बन्धमा :

- (क) सामान्यतया समितिको बैठक चौमासीक रुपमा बस्नेछ । आवश्यकता अनुसार समितिको अध्यक्षको निर्देशनमा सदस्य-सचिवले कुनैपनि बेला बैठक बोलाउन सक्नेछन ।
- (ख) समितिको बैठक बस्नुभन्दा कम्तीमा चौबीस घण्टा अगावै सदस्य-सचिवले बैठकमा छलफल हुने कार्यसूची सहितको सूचना समितिको सबै सदस्यहरूलाई दिनु पर्नेछ ।
- (ग) समितिको कुल सदस्य सङ्ख्याको पचास प्रतिशतभन्दा बढी सदस्यहरू उपस्थित भएमा समितिको बैठकको लागि गणपूरक सङ्ख्या पुगेको मानिनेछ ।
- (घ) समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिनेछ ।
- (ङ) समितिले आवश्यक ठानेमा जनस्वास्थ्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित कुनै व्यक्ति वा संस्थालाई समितिको बैठकमा विशेषज्ञको रुपमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
- (च) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- (छ) सेवा सुविधा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (ज) उपदफा (१) अन्तर्गतका सदस्यहरूले आफ्नो पदीय आचरण पालन नगरेको र कार्यसम्पादन सन्तोषजनक नभएको भन्ने प्रमाणित भएको अवस्थामा जुनसुकै समयमा पनि बहुमत सदस्यले कार्यपालिकालाई जानकारी दिई समितीका सदस्यहरूलाई पदवाट हटाउन वा बर्खास्त गर्न सक्नेछन् । तर त्यसरी हटाउँदा वा बर्खास्त गर्नु पहिले मुनासिब माफिकको सफाइ दिने अवसर प्रदान गर्नुपर्नेछ । यसरी गरिएको बर्खास्तमा समितीका सदस्यहरूलाई चित्त नबुझेमा न्यायिक समितिमा उजुरी दिन सकिने छ ।

१०. नगरपालिका स्तरिय गुणस्तर सुधार सुनिश्चितता कार्य समिती

- (१) पालिकास्तर एवं मातहतका स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट दिईने स्वास्थ्य सेवाहरूमा नेपाल सरकारले तोकेका मापदण्ड अनुसारको गुणस्तर सुनिश्चितताका लागी पालिका स्तरमा नगरपालिका स्तरिय गुणस्तर सुधार सुनिश्चितता समिती रहनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको समितीमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरू रहनेछन् ।

(क)	नगरपालिकाको प्रमुख	संयोजक
(ख)	नगरपालिकाको उप प्रमुख	सदस्य
(ग)	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सदस्य
(घ)	नगरपालिका रहेको वडाको अध्यक्ष	सदस्य
(ङ)	सामाजिक समिती संयोजक	सदस्य
(च)	निर्वाचित महिला सदस्य मध्येबाट १ जना दलित महिला	सदस्य

	सदस्य अनिवार्य रहने गरी २ जना	
(छ)	उपभोक्ता मञ्चबाट १ जना	सदस्य
(ज)	नगरपालिका भित्रको अस्पतालबाट १ जना नर्सिङ प्रतिनिधि	सदस्य
(झ)	१ जना प्रतिनिधि सदस्य गुणस्तर सुधार सम्बन्धी कार्य गर्ने संघ संस्थाको प्रतिनिधि	आमन्त्रित सदस्य
ञ	नगर पालिका स्वास्थ्य शाखा नसिङ्ग अधिकृत सदस्य	सदस्य
(ट)	स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

- (२) नगरपालिका मातहतमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरियता कायम गर्न नगरपालिका स्वास्थ्य गुणस्तर सुनिश्चितता समिति र स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति प्रति जवफफदेही हुने गरि नगरकार्यपालिकाले प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा तोकिए बमोजिमको स्वास्थ्य गुणस्तर सुनिश्चितता समूह गठन गर्न सक्नेछ ।
- (३) नगरपालिका स्वास्थ्य गुणस्तर सुनिश्चितता समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तपशिल बमोजिमको रहने छन्
- (क) स्वास्थ्य सेवा प्रवाह सम्बन्धि तथ्य/प्रमाण को वारेमा छलफल गरि स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर सुधार कार्ययोजना निर्माण गर्ने र गाउँपालिका स्वास्थ्य समितीलाई प्रतिवेदन गर्ने, कार्ययोजनाको कार्यान्वयनको सुनिश्चित गर्ने
- (ख) अनिवार्य रुपमा चौमासीक तथा आवश्यकता अनुसार थप बैठक बस्ने ।
- (ग) समितिका अध्यक्ष र सदस्यहरूसंग समन्वय गरेर सदस्य सचिवले बैठक बोलाउने, बैठकको सहजीकरण र दस्तावेजीकरण गर्ने
- (घ) समितिको नियमित बैठकको उपस्थिति र निर्णयहरू लेख्दा एकरूपताको लागि बैठक अध्यक्षता गर्ने व्यक्ति, मिति, स्थान, उपस्थित व्यक्तिहरूको नाम र दस्ताखत, छलफलका विषयहरू, बैठकका बैठक निर्णयहरू सहित कार्ययोजना समेत तयार गर्नु पर्नेछ ।
- (ङ) नगरपालिका स्वास्थ्य गुणस्तर सुनिश्चितता समितिको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (४) यस समितीको विस्तृत काम कर्तव्य नेपाल सरकार स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको गुणस्तर सुधार सम्बन्धिको परिमार्जित निर्देशिका- २०७३ बमोजिम हुनेछ ।

११. नगरपालिका स्वास्थ्य अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण समिति गठन:

- (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको अनुगमन गर्न नगरपालिका स्वास्थ्य अनुगमन समिती गठन गरिने छ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरू रहनेछन् :
(क) नगरपालिका उपप्रमुख	- संयोजक
(ख) सामाजिक विकास समितिको संयोजक	- सदस्य
(ग) नगर सभाका सदस्यहरू मध्येबाट प्रमुखले तोकेको १ जना महिला सदस्य	- सदस्य
(घ) सरकारी/सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थाका प्रतिनिधि मध्येबाट नगरपालिका स्वास्थ्य समितिले तोकेको एकजना	-सदस्य

- (ड) नगरपालिका भित्रका स्वास्थ्य व्यवसायमा लागेका मध्येबाट प्रमुखले मनोनित गर्ने प्रमुख वा प्रतिनिधि एक जना -सदस्य
 (च) स्थानीय उपभोक्ता हित संरक्षण मञ्चको प्रमुख वा प्रतिनिधि एक जना -सदस्य
 (छ) नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

- (३) नगरपालिका स्वास्थ्य अनुगमन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:- नगरपालिका स्वास्थ्य अनुगमन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण निर्देशिकामा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१२. स्थानीय स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी व्यवस्था

- (१) नगरपालिका आफैले तोकिएको मापदण्डमा १५ शैयासम्म क्षमताको अस्पताल स्थापना गरी सञ्चालन गर्न सक्नेछ । यस्तो अस्पताल सञ्चालन गर्न नगरपालिकाले अस्पताल सञ्चालन नियमावली तर्जुमा गरी सञ्चालन गर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम स्थापित अस्पताल संचालन तथा व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिम रहने गरि अस्पताल सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।
- (क) नगरपालिका प्रमुख - संरक्षक
 (ख) नगरपालिका भित्र बसोवास गर्ने तोकिएको योग्यता पुगेको व्यक्ती मध्ये कार्यपालिकाबाट मनोनीत व्यक्ती - अध्यक्ष
 (ग) सामाजिक विकास समितिको संयोजक - सदस्य
 (घ) सम्बन्धीत अस्पताल रहेको वडाको अध्यक्ष - सदस्य
 (ङ) प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत वा निजले तोकेको व्यक्ती -सदस्य
 (च) नगरपालिका स्वास्थ्य शाखाको प्रमुख - सदस्य
 (छ) नगरकार्यपालिकाबाट मनोनित महिला सदस्य एक जना - सदस्य
 (ज) नगरपालिका तहको अस्पतालको नर्सिङ ईन्चार्ज एक जना - सदस्य
 (झ) स्थानिय उद्योग व्यापार संघको अध्यक्ष वा तोकिएको सदस्य -सदस्य
 (ञ) नगरपालिका तहको अस्पतालको मे.सु. - सदस्य सचिव
- (३) प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी (स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति), शहरी स्वास्थ्य केन्द्र, आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिम सदस्य रहने गरी हरेक संस्थाको छुट्टा-छुट्टै व्यवस्थापन समिति गठन गरिने छ ।
- (क) नगरपालिका प्रमुख - संरक्षक
 (ख) नगरपालिका भित्र पर्ने सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था अवस्थित वडाको अध्यक्ष - अध्यक्ष
 (ग) समितिले मनोनित गरेको निर्वाचित महिला सदस्यहरुमध्येबाट एक जना - उपाध्यक्ष
 (घ) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था रहेको क्षेत्रको विद्यालयका प्रधानाध्यापक मध्येबाट एक जना -सदस्य
 (ङ) स्थानीय व्यापार संघको प्रतिनिधि एकजना - सदस्य
 (च) समितिबाट मनोनित महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका मध्येबाट एकजना - सदस्य

- (छ) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था रहेको वडा कार्यालयका कार्यकारी अधिकारी - सदस्य
(ज) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको प्रमुख - सदस्य सचिव

- (४) समितिका पदेन सदस्यहरु संरक्षक, सम्बन्धित वडाका प्रमुख, शिक्षक प्रतिनिधि, नगरपालिका वा वडाका कार्यकारी अधिकारी र सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुखको पहिलो बैठकले उपदफा (२) बमोजिम मनोनित हुने समितिका थप सदस्यहरुको मनोनयन गर्नेछ।
- (५) उपदफा (२) बमोजिम गठन हुने समितिमा पुरुष अध्यक्ष रहेको अवस्था भएमा महिला उपाध्यक्ष र महिला अध्यक्ष भएको हकमा पुरुष उपाध्यक्षको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ। समितिमा प्रतिनिधित्व हुने स्वास्थ्य संस्था रहेको क्षेत्रका विद्यालयका प्रमुख/प्राचार्य मध्ये एक जना महिला मनोनित हुने प्रावधान अनुसार महिला प्रमुख/प्राचार्य नभएको अवस्थामा व्यवस्थापन समितिले स्वास्थ्य क्षेत्रमा योगदान दिनसक्ने महिला शिक्षिकाहरु मध्येबाट एकजना मनोनित गर्न सक्नेछ।
- (६) व्यवस्थापन समितिको बैठकमा निम्न बमोजिम क्षेत्रको अनिवार्य प्रतिनिधित्व रहने गरी सदस्यहरु आमन्त्रित गर्नुपर्नेछ,
- क. दलित जनजातिबाट १ जना
ख. अपांग, अशक्त वा जेष्ठ नागरिकहरु मध्येबाट १ जना
ग. किशोरकिशोरीहरुको तर्फबाट १ जना
- (७) नगरपालिकामा स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्यरत नीजि, गैर सरकारी तथा दातृ संस्थाका आयोजना र कार्यक्रमका प्रतिनिधिहरुलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रितको रूपमा संलग्न गराउन सकिने छ।
- (८) नगरपालिका स्तरमा स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा दोहोरोपन नहुने व्यवस्थाका लागि पहिले गठित स्वास्थ्यसंग सम्बन्धित अन्य समितिहरुको विघटन गरी ती समितिहरुले गर्दै आएका जिम्मेवारीहरु पनि यसै ऐनमा व्यवस्था भए अनुसार गठित समितिले गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ।
- (९) स्थानीय स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार निम्नानुसार हुनेछन्
- (क) नेपाल सरकारबाट जारी गरिएको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा (Basic Health Care Package) प्रवाह र सेवाको न्यूनतम मापदण्ड (Minimum Service Standard) कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गराउने।
- (ख) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ उपदफा २ (भ) मा भएको नगरपालिका अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत उल्लेख भएका स्वास्थ्य संग सम्बन्धित (बुंदा १ देखि १२) कार्यक्रमहरुको आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र कार्यान्वयनका लागि व्यवस्थापन, समन्वय र सहजीकरण गर्ने।
- (ग) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ उपदफा ४ (ख) मा उल्लेखित प्रदेश र स्थानीय सरकारको साभा अधिकारमा उल्लेख भए बमोजिमका स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रमहरु (बुंदा १ देखि १७) आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र आवश्यक कार्यान्वयनका लागि सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गर्ने (अनुसूचि २)।
- (घ) स्वास्थ्यको बृहत् सामाजिक निर्धारक तत्वहरुको (Wider Social Determinants of Health) कारणवारे परिवर्तित जीवनशैली तथा जोखिमपूर्ण व्यवहारबाट मानिसको स्वास्थ्यमा पर्न सक्ने प्रतिकूल प्रभावहरुको पहिचान गर्न र नसर्ने रोगहरुबाट वचन जनचेतना अभिवृद्धि जस्ता कार्यक्रमहरु लागु गर्न नेतृत्व प्रदान गर्ने।

- (ड) स्वास्थ्य संस्थाको भौगोलिक कार्यक्षेत्र, जनसंख्या, लक्षित जनसंख्या, जोखिम र पछाडी परेका वर्ग, गरीब र सिमान्तकृत वर्ग निर्धारण गर्न र स्वास्थ्य तथा सहयोगी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागि स्थानीय तहमा सिफारिस तथा सहजीकरण गर्ने । स्थानीय स्तरमा विपद पुर्व तयारी र प्रतिकार्यको योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने ।
- (च) सर्वसुलभ र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनका लागि आवश्यक मानव स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने तथा सेवा प्रदायक र स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई सहज रूपमा कार्य गर्न अनुकूल तथा सुरक्षित वातावरण सृजना गर्ने र उच्च कार्य सम्पादनका लागि प्रोत्साहित गर्ने ।
- (छ) स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिएको सेवा, सेवा प्रदायकहरूको कार्यसम्पादन र यसको उपयोगिताको नियमित समीक्षा तथा मूल्यांकन गरी राम्रो कार्य सम्पादन गर्ने सेवा प्रदायकहरूलाई पुरस्कृत गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- (ज) स्वास्थ्य संस्थाको भौतिक पूर्वाधार तथा सेवा प्रवाह (भवन, औषधि, औजार उपकरण, फर्निचर) को लागि स्वास्थ्य संस्थाको नियमित स्व-मूल्यांकनका आधारमा आवश्यक स्थानीय वित्तिय स्रोत साधनहरूको पहिचान तथा परिचालनमा सहयोग गर्ने र सो व्यवस्थापनका लागि सम्बन्धित निकायमा आवश्यक सिफारिस, छलफल, बहस, पैरवी गर्ने ।
- (झ) स्वास्थ्य सूचनाको उचित व्यवस्थापन गर्न स्वास्थ्य सम्बन्धी तथ्यांक, सूचना संकलन, विश्लेषण गरी सोको उपयोगमा वृद्धि ल्याउने । रेकर्डिङ तथा रिपोर्टिङलाई सुनिश्चित गरी यसको मासिक तथा आवधिक समीक्षा गर्ने ।
- (ञ) स्वास्थ्य संस्थाको भौगोलिक कार्यक्षेत्र भित्रको स्वास्थ्य समस्या र आवश्यकताको विश्लेषण गरी तथ्यमा आधारित योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने ।
- (ट) स्वास्थ्य सेवामा सुशासनलाई मध्यनजर गरी जन सहभागिता र सामाजिक जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्दै सेवाग्राहीमैत्री स्वास्थ्य सेवालाई सुदृढिकरण गर्न सहयोग तथा सहजीकरण गर्ने ।
- (ठ) विद्युतीय स्वास्थ्य (भ(ज्मबतज) को अवधारणालाई स्थानीय स्तरमा विकास गरी क्रमशः लागु गर्दै जाने । सोको कार्यान्वयनका लागि गाउ“पालिका अन्तर्गतका नगरपालिका स्वास्थ्य समिति र स्वास्थ्य शाखा संग आवश्यक समन्वय गर्ने ।
- (ड) केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय सरकारले चलाएका स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रम तथा अभियानहरूलाई सफल पार्न आवश्यक कार्य गर्ने ।
- (ढ) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिका अन्य काम, कर्तव्य अधिकार र बैठक सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (१०) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको कार्यकाल पाँच वर्षको हुनेछ ।
- (११) कुनै पनि व्यक्ति एक भन्दा बढी स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिमा रहन सक्ने छैन । तर पदेनको हकमा यो प्रावधान लागु हुने छैन ।

१३. बैंक खाता सञ्चालन : हरके स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो छुट्टै बैंक खाता संचालनमा ल्याउनुपर्ने छ ।

- (१) स्वास्थ्य संस्थाको बैंक खाता व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष र सदस्य सचिवको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको लेखा व्यवस्थापन र लेखा परीक्षण नगरपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

१४. नगरपालिकाको स्वास्थ्य सेवा शाखाको व्यवस्था :

नगरपालिकामा स्वास्थ्य सेवा संचालन तथा व्यवस्थापन गर्नका लागि स्वास्थ्य शाखा रहने छ, जसमा देहाय बमोजिमका कर्मचारीहरू रहने छन् ।

(१) जनस्वास्थ्य अधिकृत १ जना, जनस्वास्थ्य निरीक्षक १ जना र नर्सिङ अधिकृत १ जना ।

(२) जन स्वास्थ्य अधिकृत र जनस्वास्थ्य निरीक्षकको काम, कर्तव्य र अधिकार संघिय स्वास्थ्य मन्त्रालयले तोके बमोजिम सहित देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी स्थानीय योजना निर्माण गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने ।

(ख) कार्यपालिका तथा नगर सभाबाट स्वास्थ्य सम्बन्धित आवश्यक ऐन कानून, नीति नियम निर्माण तथा पारित गर्न कार्यान्वयन गर्न, गराउन क्रियाशिल रहने ।

(ग) नगरपालिकाको स्वास्थ्य सेवा संग सम्बन्धित कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने गराउन, नियमित अनुगमन गरी आवश्यक पृष्ठपोषण दिने, कार्य सम्पादन मूल्यांकनको आधारमा स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्यकर्मी लाई पुरस्कृत गर्ने गराउने ।

(घ) स्वास्थ्य संस्था, सेवा प्रदान तथा स्वास्थ्य व्यवसायको तथ्याङ्क नियमित अद्यावधिक गरी गराई कार्यपालिका, प्रदेश तथा केन्द्रीय निकायमा नियमित रूपमा पठाउने

(ङ) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा स्वास्थ्य तर्फका कार्यक्रम संचालन र कार्यान्वयनका लागि श्रोतको पहिचान, संकलन र उपलब्ध स्रोतको यथोचित बाँडफाँड गर्ने गराउने

(च) नगरपालिका क्षेत्रभित्रका स्वास्थ्य संस्था नक्साङ्कन गरी सोको आधारमा स्वास्थ्य संस्था खोल्न तथा स्वास्थ्य व्यवसाय सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गर्न, सेवा विस्तार एवं थप गर्न कार्य योजना बनाई स्वास्थ्य समिति समक्ष पेश गर्ने र स्विकृत भएपछि कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।

(छ) स्वास्थ्यकर्मी तथा कर्मचारीहरूको व्यवस्थापन गर्ने, स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यक कर्मचारीको पदस्थापन, सम्बन्धी कार्य गर्ने

(ज) स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मी तथा कर्मचारीहरूको विदाको अभिलेख अद्यावधिक गर्ने, १ हप्ता सम्मको विदाहरू स्वीकृत गर्ने,

(झ) स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर बढाउन स्वास्थ्य संस्था, व्यवस्थापन समिति, तथा अन्य सरोकारवालाहरूको नियमित रूपमा बैठक, गोष्ठी वा तालिमको व्यवस्था गर्ने, गराउने

(ञ) नगरपालिकाको स्वास्थ्य समितिको सचिवालयको रूपमा कार्य सम्पादन गर्ने, गराउने

(ट) स्वास्थ्य सेवा संग सम्बन्धीत तथा आफ्नो पदिय कार्य गर्दा कार्यपालिका, नगर सभा एवं प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको सुपरीवेक्षण तथा निर्देशनको अधीनमा रही कार्य सम्पादन गर्ने, गराउने

(३) नर्सिङ अधिकृतको काम, कर्तव्य र अधिकार संघिय स्वास्थ्य मन्त्रालयले तोके बमोजिम सहित देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) पालिकाको स्वास्थ्य सेवा अर्न्तगत सुरक्षित मातृत्व सम्बन्धि स्थानीय योजना निर्माण गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने, अभिलेख तथा प्रतिवेदन तयार गर्ने

(ख) स्वास्थ्य संस्थाहरूमा गुणस्तरीय गर्भवति जाँच तथा संस्थागत सुत्केरी सेवाको प्रत्याभुति दिन नियमित अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने, आवश्यक औषधि तथा उपकरणहरूको व्यवस्थापन गर्ने

- (ग) पालिका स्तरमा आकस्मिक प्रशुति कोष खडा गर्नका लागि आवश्यक पहल गरी कोषको सुनिश्चितता गर्ने
- (घ) मापदण्ड अनुसारको गर्भजाँच, संस्थागत सुत्केरी सेवाको प्रवर्द्धन तथा विस्तार र प्रशुति पछिको जाँचको व्यवस्थापन गर्ने
- (ङ) स्वास्थ्य संस्थाहरूमा कार्यरत नर्सिङ्ग स्टाफहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि विभिन्न आवश्यक तालिमहरूको पहिचान, योजना र कार्यान्वयन गर्ने
- (च) नियमित रूपमा स्वास्थ्य चौकिको सेवाको अनुगमन गर्ने र नर्सिङ्ग स्टाफहरूलाई स्थलगत अनुशिक्षण दिने
- (छ) परिवार नियोजनका साधनहरूको यथेष्ट प्रयाप्तताको सुनिश्चितता गर्ने र आवश्यकता अनुसार आपूर्ति र ढुवानीको व्यवस्थापन गर्ने
- (ज) विभिन्न शिविरहरूको योजना गरी आवश्यक समन्वयन गरी शिविरहरूको नियमित संचालन गर्ने
- (झ) महिलाको स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित विभिन्न सामाजिक कुरीतिहरूका जस्तै छाउप्रथा आदी विरुद्ध अन्य निकायहरूसँग समन्वयन गरी विभिन्न कार्यक्रमहरूको योजना गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- (ञ) नगरपालिका स्तरमा भएका मातृ तथा नवजात शिशु मृत्युको पुनरावलोकन गर्ने पद्धति (MPDSR) नियमित गरी मातृ तथा नवजात शिशु मृत्यु कम गर्न सकिने कार्यको कार्य योजना निर्माण गरी लागु गराउने ।
- स्वास्थ्य सेवामा लैगिङ्ग समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण कायम गर्न योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने
- (ट) स्वास्थ्य शाखा अर्न्तगतका विभिन्न प्रशासनिक कार्यमा शाखा प्रमुखलाई सहयोग गर्ने
- (ठ) तोकिएका अन्य कार्यहरू
- (४) उपदफा १ मा जे भनिएता पनि पालिकाले कामको चाप र कुशल कार्य सम्पादनको लागि अन्य प्राविधिक कर्मचारीहरूलाई काजमा शाखामा खटाउन सक्नेछ ।
- (५) शाखामा काम गर्नको लागि करारमा कार्यालय सहयोगी रहनेछन ।

परिच्छेद: ३

स्वास्थ्य संस्था स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धी मापदण्ड

१५. अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन मापदण्ड

- (१) अस्पताल : नगरपालिका आफैले, ताकिएको मापदण्डमा १५ शैयासम्म क्षमताको अस्पताल संचालन गर्न सक्नेछ । यस्तो अस्पताल संचालन गर्न नगरपालिकाले अस्पताल संचालन नियमावली तर्जुमा गरी संचालन गर्नेछ । पालिकाले अस्पताल संचालनको लागि आवश्यक पूर्वाधारहरू निर्माण गरी १५ शैयाको अस्पताल संचालन गर्ने छ ।
- (२) स्वास्थ्य चौकी : नगरपालिकाले संबिधान प्रदत्त जनताको स्वास्थ्य अधिकारलाई ब्यवहारमा उपलब्ध गराउन प्रत्येक वडा अर्थात जनसंख्याको अनुपातमा कम्तिमा देहायका पूर्वाधार पुरा गरी स्वास्थ्य चौकी संचालन गर्नुपर्नेछ :
- (क) जनशक्ति: छैटौँ तह अधिकृत (स्वास्थ्य हे.ई) १ जना, हे.ई पाँचौँ / चौथो तहको २ जना र प.हे.न / क.न पाँचौँ / चौथो तहका २ जना हुनेछन । आवश्यकता अनुसार ल्याव टेक्निशियन, स्वास्थ्य प्रबर्द्धक र सहायक कर्मचारीहरू (स्वीपर, कार्यालय सहयोगी)

- (ख) भवन कोठा: प्रशासन कक्ष, औषधी भण्डारण तथा वितरण कक्ष, प्राथमिक उपचार कक्ष, गर्भ जाँच तथा प्रसूती कक्ष जस्ता सुविधा सहितको भवन
- (ग) उपकरण: प्राथमिक उपचारका आधारभूत उपकरण, प्रसूती उपकरण, प्रयोगशाला उपकरण ।
- (२) उपदफा २ (क) मा जे भनियता पनि नगरपालिकाले प्रभावकारी सेवा संचालन गर्नका लागि थप कर्मचारीहरु करारमा नियुक्त गर्न सक्नेछ । यसरी करारमा कर्मचारी नियुक्त गर्दा दफा २६ को उपदफा २ बमोजिम गठित समितीको कार्यविधि अनुसार गर्नुपर्ने छ ।
- (४) स्वास्थ्य चौकिमा कार्यरत कर्मचारीहरुको काम, कर्तव्य र अधिकार संघिय स्वास्थ्य मन्त्रालयले तोके बमोजिम सहित देहाय बमोजिम हुनेछ :
- (क) आ-आफ्नो जिम्मेवारी अन्तर्गतका सेवाहरुको तथ्याङ्क तथा प्रतिवेदन अद्यावधिक गरी चुस्त, दुरुस्त राख्नु पर्ने छ । वडा कार्यालय वा पालिकाले माग गरेको खण्डमा पेश गर्ने
- (ख) नर्सिङ्ग स्टाफहरुले स्वास्थ्य संस्था स्तरमै अत्यावश्यक सुत्केरी हेरचाह कोष खडा गर्नका लागि वडा कार्यालय तथा पालिकासँग समन्वयन गर्नु पर्ने छ । साथै यसरी गठित कोषको अवस्थाको बारेमा पालिकामा तथा स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितीको बैठकमा स्वयं उपस्थित भई जानकारी दिने
- (ग) स्वास्थ्य संस्था प्रमुखले संस्थामा सुशासन कायम कायम गर्नका लागि जिम्मेवा बहन गर्ने । नागरीक वडा पत्र, सेवाग्राहीका गुनासो तथा सुभावे व्यवस्थापन तथा सेवाग्राहीको सन्तुष्टि मापन, सामाजिक परिक्षण जस्ता कृयाकलापहरु नियमित संचालन गर्नका लागि वडा कार्यालय तथा पालिकासँग समन्वय गर्ने । मासिक प्रगतिको बारेमा स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितीको बैठकमा जानकारी दिने ।
- (घ) गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्नका लागि प्रतिबद्ध हुने ।
- (ङ) सेवाको पहुँच बढाउनका लागि स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितीसँगको समन्वयनमा जनपरिचालन, घुम्ती सेवा जस्ता कृयाकलापहरु संचालन गर्ने ।
- (च) तोकिए बमोजिमका अन्य कार्यहरु ।
- ३) नगरपालिका क्षेत्र भित्र जडिबुटी, प्राकृतिक चिकित्सा, योगा ध्यान लगायतका रोकथाम मुलक र वैकल्पीक चिकित्सा सेवाको प्रवर्द्धनका लागि समुदाय वा टुट्टहरुसँगको साभेदारीमा वा नगरपालिका आफैले कम्तीमा एउटा आयूर्वेद तथा प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्ने

१६ निजी क्षेत्रले अस्पताल संचालन गर्न सक्ने

- (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र निजी क्षेत्र तथा टुट्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाद्वारा अस्पताल संचालन गर्न चाहेमा १५ शैया सम्मको संचालन अनुमती नगरपालिकाले दिन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम अस्पताल संचालन गर्न चाहने निकायले अनुमतीको लागि तोकिएको ढाँचामा नगरपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (३) स्वास्थ्य सेवा अनुगमन समितिले प्राप्त निवेदन उपर छलफल, विश्लेषण तथा आवश्यक समिक्षा गरी तोकिएको मापदण्ड पुरा गरेमा अस्पताल संचालनको स्वीकृती प्रदान गर्न सक्ने गरी आशय पत्र प्रदान गर्न नगर कार्यपालिकालाई सिफारिस गर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) को आधारमा नगर कार्यपालिकाले १ महिना भित्र तोकिएको मापदण्ड पुरा गरेका निकायलाई यस्तो अस्पताल संचालनको स्वीकृती प्रदान गर्न सकिने प्रकारको आशय पत्र प्रदान गर्नेछ ।

- (५) तोकिएको समयसीमा भित्र यसै ऐन बमोजिम तोकिएको पूर्वाधार तयार गरी स्वीकृतीका लागि नगर कार्यपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (६) उपदफा (५) बमोजिमको निवेदन उपर आवश्यक अनुगमन गरी तोकिएको मापदण्ड पुरा गरेको ठहर भएमा अस्पताल संचालनको अनुमती प्रदान गर्न सक्नेछ ।

१७. अस्पताल संचालन गर्न आवश्यक मापदण्ड: नगरपालिकाको स्वीकृतीमा संचालन हुने १५ बेड सम्मको अस्पतालहरूले देहाय अनुसारको मापदण्ड पुरा गर्नुपर्नेछ ।

- (१) जनशक्ति: कम्तिमा २ जना एमबिएएस डाक्टर, कम्तिमा ४ जना स्टाफ नर्स, कम्तिमा एक जना ल्याब टेक्निसियन, ४ जना स्वास्थ्य सहायक, ४ जना अ.हे.व., ४ जना अ.न.मी र आवश्यक मात्रमा सहयोगी कर्मचारी
- (२) भवन तथा कोठा: दर्ता चलानी, बहिरंग सेवा, इमर्जेन्सी कक्ष, प्रयोगशाला, भर्ना भएका विरामी राख्ने क्याबिन, नर्सिङ कक्ष, प्रशासन कक्ष, पार्किङ, प्रयाप्त जमिन । ICU / NCU, ANC, PNC तथा मापदण्ड अनुसारको सुत्केरी गराउने कक्ष र Dispensary को व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (३) उपकरण र पूर्वाधार: सडक नेटवर्कले जोडिएको, एम्बुलेन्स सेवाको उपलब्धता, विरामी राख्ने बेड र लाइफ सपोर्ट सिस्टम, २४ घण्टा विद्युत र खानेपानी सेवा भएको, अक्सिजनको व्यवस्था, चिकित्साजन्य फोहर व्यवस्थापनको प्रणाली भएको हुनुपर्ने ।

१८. पोलिक्लिनिक संचालनको अनुमती:

- (१) नगरपालिकाले आफ्नो कार्यक्षेत्रमा कुनै व्यक्ति वा संस्थाले पोलिक्लिनिक संचालन गर्न चाहेमा तोकिएको मापदण्ड पुरा गरी स्वीकृती लिनु पर्नेछ ।
- (२) पोलिक्लिनिकमा विरामी जाँच्ने डाक्टरको विवरण, सञ्चालकको विवरण, सञ्चालन हुने स्थान र उपलब्ध हुने सेवाको विवरण खोली नगरपालिका समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

१९. प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी संचालन: व्यक्ति वा कुनै संस्थाले प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी संचालन गर्न चाहेमा देहाय बमोजिमको विवरण सहित नगरपालिकाबाट स्वीकृती लिनु पर्नेछ ।

- (१) संचालकको विवरण र नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि
- (२) प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी संचालन गर्ने स्थान प्रमाणित भएको कागजात
- (३) रेडियोलोजी वा प्याथोलोजी विषयमा न्यूनतम ३ वर्ष अध्ययन गरेको व्यक्तिको प्रमाणपत्र र काम गर्न इच्छुक भएको पत्र
- (४) ल्याबमा उपलब्ध हुने परीक्षणको प्रकार
- (५) ल्याबमा प्रयोग हुने न्यूनतम उपकरणहरूको विवरण

२०. फार्मसी संचालनको अनुमती

- (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र फार्मसी संचालन गर्न चाहेमा नगरपालिकाबाट अनुमती लिनु पर्नेछ ।
- (२) आधारभूत फार्मसी शिक्षा प्राप्त व्यक्ति सञ्चालक रहने गरी फार्मसी सञ्चालन गर्ने स्थान, विक्री वितरण गर्ने औषधीका प्रकारहरू र प्राथमिक उपचार सेवाको विवरण आवेदनमा खुलाउनु पर्ने ।
- (३) फार्मसी सञ्चालनमा रहने मुख्य सञ्चालक र सहायक कर्मचारीहरूको विवरणहरू शैक्षिक प्रमाण पत्र, नागरिकता र हालको बसोवास ठेगाना प्रमाण भएको कागजात र वडा कार्यालयको सिफारिस साथ आवेदन पेश गर्नुपर्ने ।

(४) प्राप्त विवरण सहितको आवेदन बमोजिम फार्मसी संचालनको अनुमती दिन सक्नेछ ।

२१. मापदण्ड पुरा नगरेमा सजाय हुने:

- (१) स्वास्थ्य संस्था, प्रयोगशाला, फार्मसी जस्ता स्वास्थ्य सेवा संचालनको स्वीकृती लिदा तोकिएको मापदण्ड पुरा नभएको तर भुक्त्याएर विवरण पेश गरेको वा अस्थायी रूपमा मापदण्ड पुरा गरेको पाइएमा अनुगमन समितिले अनुगमन गरी सचेत गराउने, जरिवाना गराउने तथा स्वीकृती खारेजी समेतको लागि नगरपालिकामा सिफारिस गर्न सक्नेछ ।
- (२) प्रयोगशालामा तालिम प्राप्त ल्याव टेक्निसियन बाहेकका व्यक्तिले रगत, दिशापिसाव, खकार लगायतको अन्य ल्याव सम्बन्धि परिक्षणमा संलग्न भएको पाइएमा त्यस्तो प्रयोगशाला बन्द गराउन सक्ने, सञ्चालकलाई कालोसूचीमा राखी सो को आम जनतालाई जानकारी दिइने ।
- (३) फार्मसीको हकमा दर्तावाला सञ्चालक र सहयोगी बाहेक अरुले औषधी बेचेको पाइएमा सचेत गराउने, जरिवाना तिराउने देखि अनुमति खारेज सम्म गर्न सकिने ।

२२. सहूलियत र छुटको व्यवस्था गर्नुपर्ने: निजी, साभेदारी लगानी र ट्रष्ट मार्फत सञ्चालनमा आएका स्वास्थ्य संस्थाहरुले स्वास्थ्य परिक्षणका क्रममा लाग्ने शुल्क नगरपालिकाको सिफारिसमा गरिब, असहाय र सिमान्तकृत सेवाग्राहीहरुमध्ये निश्चित प्रतिशत सेवाग्राहीहरुका लागि छुट वा मिनाहा दिनु पर्नेछ ।

- (१) प्रत्येक महिना कम्तीमा १० प्रतिशत विरामी (जेष्ठ नागरिक, अपांग, गरिब) लाई निशुल्क उपचार गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद: ६

स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य स्वयंसेवा सम्बन्धी व्यवस्था

२३. कर्मचारी व्यवस्थापन :

- (१) स्वास्थ्य संस्थामा हाल कार्यरत कर्मचारीहरु स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ बमोजिम नै हाललाई कार्यरत रहेको मानिनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम कार्यरत कर्मचारीहरु नेपाल सरकारले गरेका निर्देशन र कर्मचारी समायोजन ऐन बनेपछि सोहि बमोजिम हुनेगरी व्यवस्था गरिनेछ ।
- (३) स्थानिय स्रोतबाट करारमा भर्ना गरि कार्यरत कर्मचारीको सेवा, सर्त र सुविधा नगरपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

नगरपालिका भित्रका सामुदायीक स्वास्थ्य संस्थाहरु मार्फत आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि ४ प्रकारका स्वास्थ्यकर्मीहरु रहने छन् :

- (१) स्थायी: नेपाल सरकारको स्वास्थ्य सेवाबाट समायोजन भई आएका स्वास्थ्यकर्मीहरु
- (२) करार: स्थानीय माग र विशिष्टताका आधारमा नगरपालिका मार्फत करार सेवामा भर्ना गरिएका स्वास्थ्यकर्मीहरु
- (३) अभ्यासकर्ता: स्थानीय स्तरमा खुलेका स्वास्थ्य अध्ययन संस्थानमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरु एवं नगरपालिकाको आशिक वा पूर्ण छात्रवृत्तिमा अन्यत्र गई स्वास्थ्य सम्बन्धि अध्ययन गरेका विद्यार्थीहरुलाई अभ्यासकर्ता स्वास्थ्यकर्मीको रूपमा नगरपालिकाले भर्ना गर्न सक्ने छ । यस्ता अभ्यासकर्तालाई वढीमा १ वर्षको लागि भर्ना गर्न सकिने छ ।

(४) स्वास्थ्य अभियानकर्ता र स्वयंसेविका

२४. अभियानकर्ता/स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको व्यवस्था: स्वास्थ्य सेवालाई नागरीकको घरघर सम्म पहुँचमा पुऱ्याउन र जनचेतना फैलाउन नगर पालिकाले पुरुष स्वास्थ्य अभियानकर्ता र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरु नियुक्त गर्न सक्नेछ ।

- (१) महिला स्वयंसेविका र पुरुष अभियानकर्ताहरु नियुक्तिका लागि २१ वर्ष पुरा भई ४० वर्ष ननाघेको, शैक्षिक योग्यता न्यूनतम ८ कक्षा अध्ययन गरेको सम्बन्धित वडाको विवाहित नागरिक हुनुपर्ने छ ।
- (२) एउटा वडामा अधिकतम संख्या १० हुने गरी औसत प्रति १५० जनसंख्याको लागि १ जना महिला स्वयंसेविका र ५०० जनसंख्याको लागि १ जना पुरुष अभियानकर्ताको सिफारिस वडा समितिले नगरपालिका समक्ष गर्नसक्ने छ ।
- (३) प्रत्येक स्वयंसेविका र अभियानकर्ताहरुले आधारभूत स्वास्थ्य सम्बन्धी १८ दिनको तालिम प्राप्त गरेको हुनुपर्नेछ । नगरपालिका र स्वास्थ्य संस्थाहरुले आवश्यकता अनुसार तालिम अभिमुखीकरण प्रदान गर्नेछ ।
- (४) यसभन्दा पहिले देखि नै कार्यरत महिला स्वयंसेविकाहरु मध्ये निरक्षर र ६० वर्ष उमेर पुगेकालाई प्रोत्साहन भत्ताको व्यवस्था गरि विदाइ गरिने छ र नयाँ नियुक्त गर्दा कम्तिमा ८ कक्षा उत्तिर्णलाई मात्र नियुक्ति दिइने छ ।
- (५) स्वास्थ्य आमा समुहको अनुरोध र वडा समितिको सिफारिसमा ६० वर्षको उमेरसम्म आफ्नो सेवा प्रदान गर्न सक्ने छन् । सिफारिस नभएमा वा ६० वर्ष पूरा भएपछि पदमुक्त गर्न सकिनेछ ।
- (६) यदि सम्बन्धीत वडा तथा वस्तीमा उपदफा (१) बमोजिमको योग्यता नभएका महिलाको हकमा सामान्य लेख पढ गर्न सक्ने महिलालाई पनि राख्न सकिने छ ।

२५. स्वास्थ्यकर्मीको सेवा सुविधा:

- (१) स्थायी स्वास्थ्यकर्मी: नेपाल सररकारले तोकेको स्केल बमोजिम तलब तथा स्थानीय नगर कार्यपालिकाले तोकेको अन्य सेवा सुविधा
- (२) करार स्वास्थ्यकर्मी: प्रचलित तलब स्केल र दुई पक्षबीचको समझदारीमा भएको करार सम्झौता बमोजिमको सेवा सुविधा उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।
- (३) अभ्यासकर्ता स्वास्थ्यकर्मी : निर्वाह भत्ताको रुपमा सम्बन्धित तहका स्वास्थ्यकर्मीले पाउने मासिक तलब स्केलको अधिकतम एक तिहाई रकमसम्म उपलब्ध गराउन सकिने छ ।
- (४) अभियानकर्ता /स्वयंसेविका : पोशाक, वार्षिक रुपमा सञ्चार खर्च, स्वास्थ्य संस्थालाई आवश्यकता परेको वखत काममा खटाइएमा सो दिनको पारिश्रमिक, स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी अभियानमा खटाइएको समयमा दिइने पारिश्रमिक जस्ता सुविधाहरु उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।
- (५) स्वास्थ्यकर्मीको विदा र सेवा सुविधा सम्बन्धि अन्य व्यवस्था प्रचलित कानून बमोजिमको हुनेछ ।

२६. स्वास्थ्यकर्मीको दरवन्दी निर्धारण र नियुक्ति: सामुदायीक वा सरकारी स्वामित्वका स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आवश्यक स्वास्थ्यकर्मीको दरवन्दी नगरकार्यपालिकाले निर्धारण गर्ने छ ।

- (१) दरवन्दी अनुसारका पदहरुमा नेपाल सरकारबाट समायोजन भई आएका स्थायी स्वास्थ्यकर्मीहरु रहने छन् । समायोजनमा नआएका कर्मचारीहरुको हकमा नगरपालिकाले करारमा स्वास्थ्यकर्मी नियुक्ति गर्न सक्ने छ । यसरी करार कर्मचारी नियुक्त गर्दा स्थानीयलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।

(२) स्वास्थ्य संस्थामा कायम भएको रिक्त दरवन्दी पदमा करार नियुक्ति गर्नु पर्ने भएमा करार नियुक्ति सम्बन्धी व्यवस्था देहाय बमोजिमको करार कर्मचारी छनौट समितिबाट हुनेछ :

(क) नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	– संयोजक
(ख) नगर कार्यपालिकाले तोकेको सम्बन्धीत विषयको विज्ञ १ जना	– सदस्य
(ग) नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	– सदस्य सचिव

(३) छनौट समितिले आफ्नो कार्यविधि आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

२७. कर्मचारी सरुवा:

(१) स्थायी स्वास्थ्यकर्मीको हकमा निजले कुनै एक स्वास्थ्य संस्थामा अधिकतम २ वर्ष सेवा गरे पश्चात अर्को स्वास्थ्य संस्थामा पारस्परिक, रिक्त स्थान सरुवा हुन सक्नेछ ।

(२) विशेष अवस्थामा बाहेक न्यूनतम २ वर्ष एकै स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्थायी कर्मचारीले अर्को स्वास्थ्य संस्थामा सरुवा हुन चाहेमा नगरपालिकामा सरुवाका लागि निवेदन दिन सक्नेछन् । यसरी प्राप्त निवेदनका आधारमा नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले स्वास्थ्य शाखाको राय, सललाह तथा सुझावका आधारमा आफ्नो क्षेत्रभित्रका कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा सरुवा गर्न सक्नेछ ।

(३) विशेष अवस्था भन्नाले निज सो संस्थामा रहन नसक्ने, विषयगत दरवन्दी आवश्यक नरहेको, स्वास्थ्य समस्या, पतिपत्नी सगैँ रही सेवा गर्न पाउने अवस्था वा अन्य चित्तबुझ्दो कारण समेत बुझिने छ ।

२८. कार्यसम्पादन करार सम्झौता गर्नुपर्ने: स्वास्थ्य सेवालार्ई प्रभावकारी बनाउन देहाय अनुसार कार्यसम्पादन करार सम्झौताको प्रकृया अवलम्बन गर्नुपर्नेछ ।

(१) नगरपालिका अध्यक्षको रोहवरमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले स्वास्थ्य शाखा हेर्ने अधिकृतसँग, उक्त अधिकृतले स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुखहरूसँग र प्रमुखले अन्य कर्मचारीहरूसँग कार्य सम्पादन करार सम्झौता गर्नुपर्ने छ ।

(२) कार्य सम्पादन करार सम्झौता १ वर्षको हुने छ । सम्झौता अनुसार कार्य सम्पादन भए नभएको मूल्यांकन प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले आर्थिक वर्षको अन्त्यमा कार्यपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्ने छ ।

(३) वार्षिक कार्यसम्पादन करारका सूचकहरु निर्धारण गर्ने कार्य स्वास्थ्य सेवा ब्यवस्थापन तथा अनुगमन समितिले तयार पारी नगरकार्यपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४) चिकित्सक, चिकित्सा सहायक एवं सहयोगी तथा सो संग सम्बन्धित प्राविधिक कर्मचारीलाई अन्य काममा लगाउन पाईने छैन ।

(५) उपदफा (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि स्वास्थ्य सेवामा बाधा नपर्ने गरी संघीय, प्रदेश र नगरपालिकाले बनाएको स्वास्थ्य सम्बन्धि ऐन नियममा अन्यथा भए बाहेक नगरपालिकाले नगरपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत कर्मचारीलाई समान पदमा काजमा खटाउन तथा सरुवा गर्न सक्नेछ ।

(६) उपदफा (१) अनुसार नियुक्त हुनेको योग्यता र सेवा सर्त सुविधा प्रचलित कानूनमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(७) अन्यत्र जेसुकै लेखिएतापनि आफ्नो क्षमता र कामका आधारमा कार्यपालिकाले तयार गरेको सेव सुविधा र सर्तहरु करारमा उल्लेख गरी करार कर्मचारी नियुक्ति गर्न सकिनेछ ।

२९. कार्य सम्पादन मूल्यांकन र सजाय तथा पुरस्कार

(१) कार्यसम्पादन करार भएका कर्मचारीहरुको कार्यसम्पादन क्षमताको आधारमा मूल्याङ्कन गरी कार्यसम्पादनमा राम्रो नतिजा हासिल गर्ने कर्मचारीलाई नसिहत दिने र दण्डित गर्न सकिनेछ

(२) कार्यसम्पादन सम्झौताको मूल्याङ्कन, पुरस्कार र सजाय नगरकार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

३०. पदीय आचरण तथा अन्य व्यवस्था:

(१) देहायका अवस्थामा स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मी, कर्मचारी तथा स्वास्थ्य कार्यकर्तालाई पदबाट हटाउन नगरपालिकाको स्वास्थ्य समितिले कार्यपालिका समक्ष सिफारिश गर्नेछ । सो उपर अनुगमन प्रतिवेदनका आधारमा कार्यपालिकाले सेवाबाट बर्खास्त गर्न सक्नेछ ।

(क) तोकिए बमोजिम पदीय दायित्व पुरा नगरेमा,

(ख) विना सूचना लगातार पन्ध्र दिनभन्दा बढी समय तोकिएको स्वास्थ्य संस्थामा अनुपस्थित भएमा,

(ग) स्वास्थ्य संस्थामा मादक पदार्थ सेवन गरी आएको कुरा प्रमाणित भएमा,

(घ) नैतिक पतन देखिने कुनै फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट सजाय पाएमा,

(ङ) कार्यालय समयमा अन्यत्र सेवा वा अन्य व्यवसायीक क्रियाकलाप गरेको प्रमाणित भएमा ,

(च) कुनै राजनैतिक दलको कार्यकारिणी समितिमा रहेको पाइएमा, ट्रेड युनियन अधिकार कायम रहनेछ

(छ) व्यवसायिक हकहितका नाममा सूक्ष्म रुपमा अमूक राजनैतिक दलको मात्र हित वा विरोधमा कार्य गर्ने संगठनका गतिविधिमा कार्यालयको समयमा संलग्न भएको प्रमाणित भएमा

स्पष्टीकरण: यस खण्डको प्रयोजनकालागी कार्यकारिणी समिति भन्नाले राजनैतिक दलको विधान बमोजिम गठित केन्द्रीयस्तर, प्रदेशस्तर, जिल्लास्तर वा स्थानीय स्तरका कार्यकारिणी समिति सम्भन्तुपर्छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम वा अन्य माध्यमले कुनै स्वास्थ्यकर्मी वा कर्मचारीलाई पदबाट हटाउनु पर्ने कारणको आवश्यक प्रमाण प्राप्त भएमा नगरपालिकाले निजलाई पदबाट हटाउन सक्नेछ, तर कार्यरत पदबाट हटाउनु अघि मनासिव माफिकको स्पष्टीकरणको मौका प्रदान गरिने छ ।

३१. अदालतको आदेशबाट पुनःबहाली हुन सक्ने:

(१) दफा (३०) मा उल्लेख भएका कुनै आरोप वा अन्य कुनै आरोपमा सजाय भै नोकरीबाट हटाइएको वा बर्खास्त भएको स्वास्थ्यकर्मी, कर्मचारी अदालतको आदेश वा फैसला बमोजिम मात्र नोकरीमा पुनः बहाली हुन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पुनः बहाली भएको स्वास्थ्यकर्मी, वा कर्मचारीले नोकरीबाट हटेको दिनदेखि पुनःबहाली भएको मिति सम्मको पुरा तलब ,भत्ता, तलब बृद्धि तथा अन्य सुविधा पाउन योग्य भए सो समेत पाउनेछ ।

परिच्छेद ५

औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद, भण्डारण र वितरण सम्बन्धी व्यवस्था

३२. औषधी, स्वास्थ्य उपकरण एवं सामाग्रीहरुको खरिद सम्बन्धि व्यवस्था

१. वार्षिक खरिद योजना बनाउनु पर्ने:

(क) नगरपालिका क्षेत्रभित्र वार्षिक रुपमा आवश्यक पर्ने औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको अनुमान र खरिद गर्न वार्षिक खरिद योजना बनाई स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।

(ख) वार्षिक खरिद योजना स्वास्थ्य शाखाको सहयोगमा खरिद एकाईले तयार गर्नेछ ।

२. औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरण खरिद

- (क) औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिदका लागि नगरपालिका स्वास्थ्य शाखाले प्रक्रिया अघि बढाउने छ ।
- (ख) औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद कार्यमा सार्वजनिक खरिद ऐन र विषयगत स्थानीय कानूनहरूको प्रावधान अनुसार गर्नुपर्ने छ ।
- (ग) औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरण खरिद गर्दा स्वास्थ्य संस्थाको तह अनुसार सेवा प्रदान गर्नका लागि संघिय मन्त्रालयले तोके अनुसारका औषधि खरिद गर्नु पर्ने छ । साथै आवश्यकता अनुसार थप औषधि खरिद गर्न सक्ने छ ।

३. औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको भण्डारण

- (क) खरिद गरिएको औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको सुरक्षित भण्डारणको व्यवस्था नगरपालिका स्वास्थ्य शाखाले मिलाउने छ ।
- (ख) स्वास्थ्य उपकरण र औषधीको खरिद चौमासिक रुपमा गर्नुपर्ने छ । खरिदको परिमाण निर्धारण सम्बन्धित वडा समितिले माग गरे वमोजिम २०% मा नवढाइकन गर्नुपर्ने छ ।
- (ग) नगरपालिकाले खरिद गरेको उपकरण र औषधीको कुल परिमाण र मूल्य खरिद मितिको १ हप्ताभित्र सार्वजनिक गर्नुपर्ने छ ।
- (घ) सम्बन्धित सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थाले नगरपालिकाबाट प्राप्त गरेको उपकरण र औषधी तथा औषधी वितरण सम्बन्धी विस्तृत विवरण चौमासिक रुपमा सार्वजनिक गर्ने र सम्बन्धित वडा समिति मार्फत नगरपालिकामा बुझाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद ६

स्वास्थ्य सेवाको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर, सामाजिक सुरक्षा अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था

३३. स्वास्थ्य सेवाको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर तोक्न सक्ने

- (१) नगरपालिकाले स्थानीयस्तरमा सञ्चालित चिकित्साकीय उत्पादन र स्वास्थ्य सेवाहरूको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर निर्धारण गर्न सक्नेछ । नगरपालिका स्तरीय स्वास्थ्य सेवा अनुगमन समिति मार्फत निर्धारित गुणस्तर र मूल्य भए नभएको अध्ययन र अनुगमन गरि सो अनुरूप कार्य गराउन निर्देशन दिने छ ।

३४. सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम संचालन तथा व्यवस्थापन

- (१) नगरपालिकाले राष्ट्रिय र प्रादेशिक नीति अनुसार स्वास्थ्य वीमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा संचालन गर्न आवश्यक सहजिकरण, जनचेतनाका कार्यक्रम तथा अभियानहरू संचालन तथा व्यवस्थापन गर्नेछ ।
- (२) आवश्यकतानुसार अन्य सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरू निर्माण गरि संचालन तथा व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

३५. सरसफाई र स्वच्छताका लागि अनुगमन तथा नियमन

- (१) स्वस्थ खानेपानी र खाद्यपदार्थको गुणस्तर एवं वायु तथा ध्वनी प्रदुषण नियन्त्रण गर्न स्वास्थ्य तथा सरसफाई अनुगमन समितिले आवश्यक व्यवस्था मिलाउने छ ।
- (२) प्रदुषण बढाउने उद्योग, संस्थान वा व्यक्तिलाई सो सम्बन्धी सचेत गराउन र सोबाट पर्न जाने हानी नोक्सानीको क्षतिपूर्ति गराउन सिफारिस गर्न सक्ने छ ।
- (३) सिफारिस वमोजिम स्थानीय कार्यपालिकाले दण्ड, जरिवाना तथा अन्य कारवाही सम्बन्धी व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद ७

स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र गुणस्तर

३६. स्वास्थ्य सेवाको पहुँच:

- (१) प्रत्येक नगरपालिका वासीलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा सहज र सर्वसुलभ रूपमा प्राप्त गर्ने हक हुनेछ।
- (२) नगरपालिकावासीमा (विशेष गरि भौगोलिक तथा अन्य हिसाबले पछाडि परेका स्थान, बर्ग, समुह) आधारभूत स्वास्थ्य सेवाका पहुँच सुनिश्चित गर्न नगरपालिकाले त्यस्ता क्षेत्र पहिचान गर्ने र उपयुक्त स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने संस्था वा व्यक्तिको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ।
- (३) स्वास्थ्य संस्थाहरूमा भौतिक पुर्वधारहरू अपाङ्गता मैत्रि बनाई अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको स्वास्थ्य सेवामा पहुँच सुनिश्चिता गर्ने छ।
- (४) नगरपालिकाको स्वास्थ्य सूचकहरूको आधारमा स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई सुनिश्चि गर्नको लागि स्वास्थ्य सूचकहरू कमजोर रहेका क्षेत्रहरूमा स्वास्थ्य सेवाको पहुँच विस्तार गरीने छ।
- (५) नगरपालिकामा रहेका स्वास्थ्य संस्था तथा अनुसन्धान प्रतिष्ठानले आफ्नो संस्थागत योजनामा प्राथमिक उपचार, प्रसूति केन्द्र र आपत्कालीन सेवालार्ई २४ सै घण्टा चालु अवस्थामा राख्नुपर्नेछ।
- (६) सामाजिक स्वास्थ्य विमामा नगरका नागरिकको पहुँच एवं उपभोग सुनिश्चित गर्न मन्त्रालयले कार्यक्रमगर्लाई लागु गर्नेछ।

३७. महिलाको सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार:

- (१) नगरपालिका अन्तर्गतका महिलाको सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्यको अधिकार संरक्षण गर्न नगरपालिका प्रतिबद्ध हुदै नेपाल सरकारबाट मिति २०७५/ ६/ २ मा प्रमाणीकरण भएको सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार ऐन २०७५ लाई पालना गर्नु गराउनु पर्ने छ।
- (२) नगरपालिका भित्र हुने महिला हिंसा, लैङ्गिक विभेद, बालविवाह र छुईप्रथा (छाउपडी) तथा अन्य सामाजिक, साँस्कृतिक वाधा अवरोध र महिला, बालबालिका तथा आम जनताको स्वास्थ्यमा पर्ने प्रतिकूल असरलाई कम गर्न नगरपालिकाले बहुपक्षिय समन्वयमा छुट्टै रणनीति बनाइ कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ।

३८. गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवा:

- (१) नगरपालिकाले नगरपालिका वासीलाई तोकिएका स्वास्थ्य संस्था तथा स्थानबाट गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउने छ।
- (२) नगरपालिकाले उपलब्ध श्रोत साधनको आधारमा नगरपालिका वासीलाई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न देहायका कार्य गर्ने छ।
  - (क) स्वास्थ्य संस्थाहरूको गुणस्तर मापदण्ड सघिय सरकार र प्रदेश सरकारले तोकिए बमोजिम तयार गर्ने
  - (ख) स्वास्थ्य सेवा पहुचको अवस्था विश्लेषण गरि पहुच नपुगेका क्षेत्रहरूमा समतामुलक तवरबाट सेवा उपलब्ध गराउने
  - (ग) गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा निरन्तरता दिन कुनैपनि स्वास्थ्य संस्थामा दरबन्दी अनुसार कर्मचारीहरूको अभाव हुन नदिने।
  - (घ) नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरूले सघिय सरकारको संक्रमण रोकथाम नर्देशिका बमोजिमको संक्रमण रोकथाम विधि अपनाउनु पर्ने छ।

३९. स्वास्थ्य संस्था बाहिरबाट र नगरपालिका बाहिरबाट प्रदान गरिने सेवा:

- (१) कुनै पनि स्वास्थ्य संस्था तथा इजाजत प्राप्त व्यक्तिले घरघरबाट सेवा प्रदान गर्न नगरपालिकाको स्वीकृती र मापदण्ड अनिवार्य लिनुपर्ने छ, यसरी दिएको सेवाको प्रतिवेदन सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थामा दिनु सेवा प्रदायकको कर्तव्य हुनेछ।
- (२) नगरपालिकाले स्वास्थ्य सुचना प्रभावकारी रूपमा प्रवाह गर्न विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम तय गरि लागु गर्नुपर्ने छ। नगरपालिकाले गर्ने विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रमको ढाँचा नगरपालिकाले तोके अनुसार हुनेछ।
- (३) घुम्ती स्वास्थ्य शिविर : कुनैपनि स्वास्थ्य संस्थाले घुम्ती शिविर सन्चालन गर्न नगरपालिका वा तोकिएको निकायबाट स्वीकृत लिनु पर्ने छ। जस्का लागी नगरपालिकाले मापदण्ड बनाई लागुगर्नु पर्ने छ।
- (४) वीमाकार्यक्रम अनुसार राज्यले दिने सुविधा नगरपालिका भित्र सम्भव नभई बाहिर जानु परेमा वीमाको निती नियम अनुसार हुनेछ।
- (५) नगरपालिका भित्र उपचार सम्भव नभएमा नगरपालिकाले निर्णय गरी बाहिर पठाउनु पर्ने भएमा नगरपालिकाले तोकेको मापदण्ड अनुसार हुनेछ।
- (६) नेपाल बाहिर अन्यत्र गई स्वास्थ्य सेवा लिने भएमा नेपाल सरकारको प्रचलित कानून अनुसार हुनेछ।

परिच्छेद ८

जन-स्वास्थ्यको संरक्षण, सम्बर्द्धन र वातावरणीय व्यवस्था

४०. रोग तथा रोगीहरूको अभिलेख राख्नु पर्ने

- (१) नगरपालिका भित्रका वस्ती वास समुदालयमा सरुवा रोग फैलिएमा सो को जानकारी स्वास्थ्य शाखाले २४ घण्टा भित्र नजिकको सामुदायीक स्वास्थ्य संस्था वा तत्काल स्वास्थ्य उद्दार समूह RRT/CRRT, स्वयंसेविकालाई टिपोट गराउनु पर्नेछ।
- (२) कसैलाई संक्रामक सरुवा रोग लागेमा सो को जानकारी तत्काल नजिकको सामुदायीक स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्य स्वयंसेविकालाई टिपोट गराउनु पर्नेछ।
- (३) कसैलाई नसर्ने रोग लागेमा सोको जानकारी ५ दिन भित्र नजिकको स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्य स्वयंसेविकालाई टिपोट गराउनु पर्नेछ।
- (४) टिपोट गराइएका रोगीहरूको विवरण सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाहरूले मासिक रूपमा वडा समिति र नगरपालिकाको स्वास्थ्य सूचना प्रणालीमा दाखिला गराउनु पर्नेछ।

४१. महामारी रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्न तत्काल उपचार व्यवस्था गर्नुपर्ने

- (१) स्थानीय स्तरमा रोगको महामारी फैलिएमा नगरपालिकाले सोको प्रभाव क्षेत्र निकर्षण गरी विद्यालयहरू बन्द गर्न, अस्थायी रूपमा बस्ती खाली गर्न वा अन्यत्रका सर्वसाधारणलाई भ्रमणमा प्रतिबन्ध समेत लगाउन सक्नेछ।
- (२) यस्तो परिस्थितीमा महामारीबाट थप क्षती हुन नदिन आवश्यक शर्तकता अपनाउने, आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने र थप जनशक्तिको लागि छिमेकी स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार र संघीय सरकारमा अनुरोध गरी प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरी व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ।
- (३) आपतकालीन अवस्थामा तत्कालै स्वास्थ्य सेवा पुऱ्याउन तोकिए बमोजिमको द्रुत प्रतिकार्य टोलीको निर्माण नगरकार्यपालिकाले गर्नुपर्नेछ।

- (४) महामारी तथा विपद व्यवस्थापनका लागि नगरपालिकाले विपद जोखिम न्यूनिकरणका लागि विपद प्रतिकार्य एवं पूर्व तयारी योजना बनाई लागु गर्नुपर्नेछ ।

४२. सरसफाइ तथा फोहोर मैला व्यवस्थापन :

- (१) नगरपालिका स्वास्थ्य तथा सरसफाई शाखाले व्यक्तिगत, घरेलु तथा सामुदायिक सरसफाईका मापदण्ड तयार गरी प्रत्येक आर्थिक वर्षको पहिलो महिना भित्र कार्यपालिका बैठकबाट अनुमोदन गराउनु पर्नेछ ।
- (२) यसरी अनुमोदन भएको मापदण्डलाई वडा कार्यालय र स्वास्थ्य संस्थाले पुरुष अभियानकर्ता र महिला स्वयंसेविकाहरु परिचालन गरि सबै घरपरिवारसम्म वितरण गर्नेछन् ।
- (३) घर निर्माण गर्दा शौचालयको फोहर व्यवस्थापन गर्ने विधि र घरेलु फोहर विसर्जन गर्ने पदतिको अनिवार्य व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (४) एक परिवारको शौचालय, ढल र फोहरमैला व्यवस्थित नभएको कारण अर्को परिवारमा हानी नोक्सानी पर्न गएमा सो को क्षतिपूर्ति हानी पुर्याउने परिवारले तिर्नुपर्ने छ ।
- (५) स्वास्थ्य जन्य फोहरमैला संकलन, पुनः प्रयोग, प्रशोधन, विसर्जन र नियमनका लागि नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड बमोजिम हुनेछ ।
- (६) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले तोकेको मापदण्ड बमोजिम जोखिमरहित र जोखिमयुक्त फोहरहरुलाई छुट्याई व्यवस्थापन गर्ने कर्तव्य हुनेछ ।
- (७) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य संस्थामा सेवा प्रदायकलाई स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाईनेछ ।
- (८) ग्रामिण रोजगार कार्यक्रम तथा बेरोजगार भत्ता लगायतका कार्यक्रममा महिनामा कम्तीमा ४ दिन सरसफाईको कार्य दिन छुट्याई सरसफाईमा युवा परिचालन गरिनेछ ।
- (९) पलाष्टिक जन्य भोला तथा बस्तुलाई निरुत्साहित गरिनेछ ।

४३. जनस्वास्थ्यको संरक्षण, सम्बर्द्धन

- (१) नगरपालिका भित्र खाद्यान्न, मासु, पानी लगायतका उपभोग्य वस्तु उत्पादन, भण्डारण तथा बिक्री वितरणलाई स्वच्छ बनाउने सम्बन्धमा संघीय सरकार र प्रदेश सरकारले तोकेको र प्रचलित कानूनलाई आधार मानी कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ ।
- (२) नगरपालिका भित्र ध्वनी, वायु तथा जल प्रदूषणले जनस्वास्थ्यमा पार्ने प्रतिकुल प्रभावलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि संघीय कानून, प्रदेश सरकारले तोकेको मापदण्ड अनुसार हुनेछ ।
- (३) वातावरणीय प्रदूषण तथा फोहोरमैलाबाट पर्ने प्रतिकुल प्रभाव नियन्त्रणका लागि संघीय सरकार, प्रदेश सरकारको मापदण्डलाई नै लागु गरिनेछ ।
- (४) संघ र प्रदेशबाट प्राप्त भएका तथा स्थानिय स्तरबाट स्वास्थ्य शिक्षा, सुचना तथा संचार सामग्रीहरुको उत्पादन तथा वितरण कार्यलाई जोड दिई, स्वास्थ्य र सरसफाई सम्बन्धि सामाजिक व्यवहार परिवर्तन कार्यलाई निरन्तरता प्रदान गरी प्रभावकारी व्यवस्थापन गरीने छ ।

४४. सुर्ती, मदिरा तथा सुर्तीजन्य पदार्थको नियमन

- (१) सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरणको लागि नगरपालिकाबाट छुट्टै अनुमती लिनु पर्नेछ ।
- (२) खाद्य पदार्थ बिक्री गर्ने पसलमा सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गर्न बन्देज लगाइनेछ ।

- (३) सुर्ती, मदिरा र लागू पदार्थजन्य वस्तुको विक्री वितरण र प्रयोगमा नियन्त्रण गर्न निषेधित र खुल्ला क्षेत्रहरु तोक्न सक्नेछ। विद्यालय, सरकारी कार्यालय, हाटबजार जस्ता क्षेत्रहरुको निश्चित दुरी तोकी धुम्रपान र मदिरापान निषेध गरिनेछ।
- (४) खाद्य पदार्थसँगै सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ विक्री वितरण गरेमा, निषेधित क्षेत्रमा धुम्रपान र मदिरा सेवन गरेमा स्थानीय प्रशासनको सहयोगमा नगरपालिकाले कारवाही गर्न सक्नेछ।
- (५) मदिरा, चुरोट, सुर्ती तथा सुर्तीजन्य पदार्थ लगायतका मानव स्वास्थ्यलाई प्रतिकूल असर गर्ने कुनैपनि विज्ञापन सामाग्रीको उत्पादन, वितरण तथा प्रचार प्रसार गर्न पाईने छैन।
- (६) मानसिक तथा शारिरीक स्वास्थ्यलाई असर गर्ने कुनै सामाग्री तथा सेवा तर्फ आकर्षित गर्ने गरी गलत वा भ्रामक सूचना राखी विज्ञापनको उत्पादन, वितरण तथा प्रचार प्रसार गर्न पाईने छैन।
- (७) उपदफा (५) र (६) बमोजिमको हर्कत देखिएमा कार्यपालिकाको निर्णय बमोजिम कारवाहीको लागि स्थानीय प्रशासनमा सिफारिश गरिनेछ।

परिच्छेद ९

स्वास्थ्य, वित्त र सामाजिक सुरक्षा

४५. स्वास्थ्य सेवाको लागि बित्त व्यवस्थापन:

- (१) यस ऐनमा उल्लेखित सबै प्रकारका स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न नगरपालिकाले कुल बजेटको कम्तीमा १० प्रतिशत बजेट स्वास्थ्य क्षेत्रको लागी छुट्याइनेछ। आवश्यकता अनुसार बजेट बढाउदै लैजानु पर्ने छ।
- (२) नगरपालिकाले नगरपालिका भित्रका नागरिकलाई आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन कोषको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम स्थापना हुने “आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा कोष” मा देहाय बमोजिमका रकमहरु रहने छन् क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त रकम।
(ख) प्रदेश सरकारबाट प्राप्त रकम।
(ग) गैह्र सरकारी तथा निजि संघ संस्थाबाट प्राप्त रकम।
(घ) दातृ निकायबाट प्राप्त रकम।
(ङ) नगरपालिकाबाट कोषको लागि विनियोजित रकम।
- (४) उपदफा (२) बमोजिमको आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा कोषको संचालन तथा व्यवस्थापन विधि कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।
- (५) नगरपालिका अर्न्तगतका स्वास्थ्य संस्थाहरुमा उपलब्ध रकम वा श्रोतको परिचालन स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितिको निर्णय बमोजिम प्रचलित कानूनको अधिनमा रही परिचालन गर्नुपर्नेछ।
- (६) हरेक स्वास्थ्य संस्थाको आर्थिक कारोबार संचालनका लागि छुट्टै बैंक खाता हुनेछ, र उक्त खाताको संचालन उपदफा (५) बमोजिमको अधिनमा रही सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था प्रमुख र स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षको संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ।
- (७) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाहरुले वार्षिक लेखा परिक्षण गर्ने व्यवस्था लागू गरिनेछ।
- (८) नगरपालिका स्तरमा समेत स्वास्थ्य कार्यक्रमको वार्षिक लेखा परिक्षण गरिनेछ।

४६. सामाजिक सुरक्षा :

- (१) नेपाल सरकारद्वारा कार्यान्वयनमा रहेको स्वास्थ्य विमामा नगरपालिकाका सबै नागरिकलाई आवद्ध गराइनेछ। आर्थिक अभावका कारण विमामा आवद्ध हुन नसक्ने अति विपन्न तथा पछाडि परेका वर्गलाई नगरपालिकाले संघीय, प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यमा निःशुल्क विमा गराउने व्यवस्था गर्नुपर्नेछ।
- (२) नगरपालिका भित्र रहेका लक्षित वर्ग, महिला, बालबालिका, असहाय, अति विपन्न तथा अन्य लक्षित समुहलाई विशेष सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षाको व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ।

परिच्छेद १०

स्वास्थ्य अनुसन्धान, सूचना व्यवस्थापन, अनुगमन, मुल्याङ्कन

४७. स्वास्थ्य अनुसन्धान:

- (१) नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवा संग सम्बन्धित विषयमा अध्ययन, अनुसन्धान, खोजको व्यवस्था गर्न सक्नेछ।
- (२) नगरपालिकाले नगर भित्र उपलब्ध औषधी जन्य जडीवुटीको अध्ययन अनुसन्धान गरी त्यसको संरक्षण विकास, उपभोग गर्न बहुपक्षीय सहकार्य (स्थानीय तह, निजिक्षेत्र तथा अन्य मन्त्रालय सँग) गर्न छुट्टै मापदण्ड बनाई कार्य गर्नेछ।

४८. सूचना व्यवस्थापन:

- (१) स्वास्थ्य सेवा सूचना व्यवस्थापन तथा आपूर्ति व्यवस्थापन सूचना प्रणालीलाई अन्य स्थानिय तह सँगको सहकार्यमा व्यवस्थित गर्नु पर्ने छ र सो को आधारमा प्रत्येक वर्ष स्वास्थ्य क्षेत्रको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने छ।
- (२) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाबाट सेवा लिएका हरेक सेवाग्राहीको तोकिएबमोजिमको अभिलेख राख्ने र सो अनुसारको प्रतिवेदन तोकिएको निकाय समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्नु सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था प्रमुखको दायीत्व हुनेछ।
- (३) नगरपालिकाले स्वास्थ्य संस्थाबाट प्राप्त तथ्याडकको विश्लेषण तथा विवेचना गरी सो को आधारमा योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने छ।
- (४) विधुतिय सूचना प्रणालीको बिकार तथा विस्तारलाई स्वास्थ्य संस्था तह सम्म लगिने छ।

४९. अनुगमन, मुल्याङ्कन:

- (१) नगरपालिका मातहत रहेका सरकारी स्वास्थ्य संस्था तथा नगरपालिकाले स्वीकृती प्रदान गरेका निजी तथा गैरसरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरुले तोकिएको मापदण्ड अनुसार सेवा प्रदान र सर्त पूरा गरे नगरेको सम्बन्धमा चन्दननाथ नगरपालिका आफै वा अन्य निकाय मार्फत नियमन, निरिक्षण अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्नुपर्नेछ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम गरिएको निरिक्षण अनुगमनबाट प्राप्त नतिजामा उल्लेखित मापदण्ड पालाना गरेको नदेखिएमा त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाको नविकरण रोक्ने तथा सन्चालन समेत बन्द गर्न सकिने छ।
- (३) नगरपालिकाबाट स्वीकृत प्राप्त निजी तथा गैरसरकारी स्वास्थ्य संस्थाको नियमन, अनुगमन तथा मुल्याङ्कन नगरपालिकाको अनुगमन, मुल्यांकन तथा सुपरिवेक्षण निर्देशिकाले तोके अनुसार हुनेछ।

परिच्छेद ११

स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा सुशासन

५०. स्वास्थ्य सेवामा सुशासन:

- (१) नगरपालिका भित्र प्रत्येक सरकारी स्वास्थ्य सेवामा सुशासन कायम गरि जनतालाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न स्वास्थ्य संस्थाहरूमा एक व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।
- (२) स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समितिहरूले स्थानीय श्रोत साधन समेत परिचालन गरि सेवालाई गुणस्तरीय बनाउन र समतामूलक हिसाबले सेवा प्रवाह गर्न स्वास्थ्य संस्थालाई परिचालन गर्नुपर्नेछ ।
- (३) नगरपालिका अन्तर्गतका प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाहरूले आफूले वर्षभरी प्रदान गरेको स्वास्थ्य सेवाको सामाजिक लेखा परिक्षण गराउनुपर्नेछ ।
- (४) नगरपालिकाले स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्यकर्मीको कार्यक्षेत्रमा हुने हिंसा रोकन र सुरक्षा प्रदान गर्न बहुपक्षीय समन्वय गरि छुट्टै व्यवस्था गर्नुपर्नेछ । यस्तो कार्य गर्दा स्थानीय तहको अगुवाई र सहकार्य सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ ।

५१. स्वास्थ्य संस्था तथा सेवा प्रदायकको कर्तव्य:

- (१) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले आफूले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा, समय तालिका, लाग्ने दस्तुर तथा खर्च र उपचार गर्न लाग्ने समय समेत खुलाई सुचना प्रवाह गर्नुपर्नेछ ।
- (२) सुचनाहरू प्रवाह गर्दा नागरिक बडापत्र वा अन्य विभिन्न संचार माध्यमद्वारा जनतासम्म प्रवाह गर्नुपर्नेछ ।
- (३) स्वास्थ्य सेवामा गरिब र पछाडी परेका वर्गको स्वास्थ्य सेवामा पहुँच स्थापित गर्ने कार्यविधि र सेवाग्राहीले सेवा नपाएको गुनासो व्यवस्थापन गर्ने कार्यविधि समेत उल्लेख गरि सुचना प्रवाह गर्नुपर्नेछ ।
- (४) स्वास्थ्य संस्थाले स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्दा सेवाग्राहीको स्वास्थ्य अवस्था, निदान वा उपचार लगायतका सुचनाहरू गोप्य राख्नुपर्नेछ । यस्ता सूचना सार्वजनिक गर्नुपरेमा प्रचलित कानूनको अधिनमा रहेर मात्र गर्नुपर्नेछ ।
- (५) स्वास्थ्य संस्थाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा कुनै पनि रोगको संक्रमण नहुने र रोक्ने तर्फ तोकिएको सुरक्षात्मक उपायको अवलम्बन गर्नुपर्नेछ ।
- (६) स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्यकर्मीले स्वास्थ्य उपचार गर्दा सबैलाई सम्मान र आदर व्यवहार गर्नुपर्नेछ । कसैलाई नीजको उत्पत्ति, धर्म, वर्ग, जातजाती, लिङ्ग, पेशा, भौतिक तथा लैङ्गिक पहिचान, शारीरिक वा स्वास्थ्य अवस्था, वैवाहिक स्थिती, गर्भावस्था, बैचारीक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा स्वास्थ्य उपचारमा भेदभाव गर्नु गराउनु हुँदैन । तर बिरामीको स्वास्थ्य स्थितिको गम्भिरताको आधारमा स्वास्थ्य संस्थाले उपचार अगाडी पछाडी गर्न भने सक्नेछ ।
- (७) स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्यकर्मीहरूले सम्बन्धित परिषद तथा निजामति सेवा नियमावली अनुसारको पेशागत आचरण पालना गर्नुपर्नेछ ।
- (८) स्वास्थ्य संस्था तथा उपचार प्रदान गर्ने स्वास्थ्यकर्मीले प्रत्येक सेवाग्राहीलाई आफ्नो स्वास्थ्य र उपचारको अवस्था, रोगको निदान प्रकृया, उपचार विधि र प्रकृया, उपचार बिकल्प र उपचार गर्न लाग्ने अनुमानित खर्च तथा सम्भावित परिणाम र उपचार नगराए उत्पन्न हुने सम्भावित जोखिम समेतका बारेमा बिरामीले बुझ्ने गरि जानकारी गराउनुपर्नेछ ।
- (९) माथि जेसुकै लेखिएको भएतापनि सेवाग्राहीको स्वास्थ्य स्थितिको सुचना सम्बन्धित सेवाग्राहीलाई दिन नसकिने अवस्थामा नीजको परिवारको उमेर पुगेको सदस्यलाई दिनुपर्नेछ ।

५२. सेवाग्राहीको कर्तव्य:

- (१) स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्यकर्मीसंग सेवा लिने सेवाग्राहीको कर्तव्य देहाय बमोजिम हुनेछ :

- (क) आफ्नो स्वास्थ्यको सम्बन्धमा सचेत रहने, स्वस्थ जीवनशैली अपनाउने (खानपीन, योग तथा शारीरिक व्यायाममा ध्यान दिने) र स्वास्थ्य संस्थाबाट दिइने सेवा लिने र संस्थाको नियम पालना गर्ने,
- (ख) स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न प्रचलित कानून नेपाल सरकार, प्रादेशिक सरकार तथा नगरपालिकाले समय समयमा तोके बमोजिमका स्वास्थ्य सम्बन्धि कार्यक्रममा समावेस हुनु प्रत्येक नगरपालिका बासीको कतव्य हुनेछ ।
- (ग) स्वास्थ्यकर्मीलाई आफ्नो स्वास्थ्यको अवस्थासँग सम्बन्धित यथार्थ विवरण उपलब्ध गराई रोग निदान र उपचारमा स्वास्थ्यकर्मीलाई सघाउने
- (घ) स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य संस्थाको मर्यादा र सम्मान गर्ने, स्वास्थ्यकर्मीप्रति कुनैपनि किसिमको हिंसा नगर्ने, आवश्यकता अनुसार उपचार सहमती फाराम (मन्जुरीनामा) मा हस्ताक्षर गर्ने ।
- (ङ) स्वास्थ्य संस्थाले प्रेषण गरेको संस्थामा गई सेवा लिने ।

परिच्छेद १२

कसुर र सजाय

५३. कसुर :

- (१) तोकिए बमोजिम इजाजत पत्र नलिई स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गरेमा
- (२) स्वास्थ्य उपचार सेवा प्रदान गर्न इन्कार गरेमा
- (३) स्वास्थ्य संस्थाले आधारभुत स्वास्थ्य सेवा तथा उपलब्ध आकास्मिक सेवा प्रदान गर्न इन्कार गरेमा
- (४) दफा ४४ बमोजिम कसैले विज्ञापन, बिक्रि बितरण गरेको पाइएमा
- (५) ऐनमा उल्लेख भए बमोजिम सहमती नलिई उपचार गर्ने , सेवा ग्राहीलाई समान व्यवहार नगर्ने र गोपनियता कायम नराखेमा
- (६) स्वास्थ्य कर्मी वा सेवा प्रदायकलाई जानीजानी गलत सुचना दिएको तथा अर्को व्यक्तिलाई बहाना गरेमा
- (७) यस ऐन तथा अन्तरगत बनेका मापदण्ड , निर्देशिका , नियम , कार्यविधि , को पालना नगरेमा
- (८) बिना इजाजत औषधीजन्य जडीवुटीको किनबेच ओसार पसार र अनधिकृत रुपमा उपचारमा तिनको प्रयोग गरेमा
- (९) म्याद सकिएका औषधीहरु , खाध्य तथा पेय पदार्थ बिक्रि बितरण गरेमा
- (१०) दफा ४२ बमोजिम नियम पालना नगरेमा

५४. सजाय:

- (१) दफा (५३) उपदफा (१) अनुसारको कसुर गरेमा सघियं सरकार को कानून अनुसार सजाय हुनेछ ।
- (२) दफा (५३) उपदफा (२), (३) र (५) अनुसारको कसुर गरेमा ५० हजार देखि १ लाख रुपैया सम्म जरिवाना हुनेछ ।
- (३) दफा (५३) उपदफा (४) र (७) अनुसारको कसुर गरेमा ५० हजार देखि १ लाख रुपैया सम्म जरिवाना हुनेछ ।
- (४) दफा (५३) उपदफा (६) अनुसारको कसुर गरेमा २५ देखि ५० हजार सम्म जरिवाना हुनेछ ।
- (५) दफा (५३) उपदफा (८) र (९) अनुसारको कसुर गरेमा १ लाख देखि २ लाख सम्म जरिवाना र १ वर्ष कैद हुनेछ ।

- (६) दफा (५३) उपदफा (१०) अनुसारको कसुर गरेमा ५ हजार देखि १ लाखसम्म जरिवाना र ६ महिना कैद हुनेछ ।
- (७) प्रचलित कानून अनुसार हुने: यी दफा अनुसार सजाय हुने कार्यलाई नेपालको प्रचलित कानूनले छुट्टै सजाय हुने व्यवस्था गरेको रहेछ भने सो सजाय समेत थप हुनेछ ।

परिच्छेद १३

विविध

५५. सुरक्षित क्षेत्रको रूपमा कायम गर्नुपर्ने:

- (१) स्वास्थ्य संस्थामा स्वतन्त्र र भय रहित रूपमा उपचार तथा सेवा पाउने वातावरण सिर्जना गर्न तथा कुनै पनि किसिमको अवाञ्छित क्रियाकलाप हुन नदिने गरी सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्नु सवैको कर्तव्य हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्दा स्वास्थ्य संस्थाले पालना गर्नु पर्ने सर्त तथा मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछन् ।
- (३) कुनैपनि स्वास्थ्य संस्थामा उपचार तथा सेवामा लिङ्ग, धर्म, वर्ण, जात, वर्ग आदिको आधारमा भेदभाव एवं दुर्व्यवहार दण्डनिय हुनेछ । भए गरेको पाइए प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही हुनेछ ।
- (४) कुनैपनि स्वास्थ्य संस्थामा उपचार तथा सेवा दिदा सेवा लिनेको व्यक्तिगत गोपनीयताको हक सुरक्षित गराउनु सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था र कार्यरत स्वस्थ्यकर्मीको कर्तव्य हुनेछ । व्यक्तिगत गोपनीयताको हक सुरक्षित नभएको वा कुनैपनि बहानामा अन्यथा भए गरेको पाइएमा प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही हुनेछ ।

५६. प्राईभेट मेडिकल कलेज, अध्ययन संस्थान र ठूला अस्पताल सञ्चालनका लागि सिफारिस

१. राष्ट्रिय र प्रादेशिक मापदण्ड अनुरूप निजीस्तरमा मेडिकल कलेज तथा स्वास्थ्य अध्ययन संस्थान, अस्पताल वा निदान केन्द्र स्थापनाका लागि सम्बन्धित वडा र नगरपालिकाबाट सिफारिस लिनुपर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस लिँदा वातावरणीय प्रभाव अध्ययन गरी स्थानीय स्तरमा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरुको न्यूनिकरणका लागि कार्यक्रम र बजेट प्रस्ताव गरिएको हुनुपर्नेछ ।
- (३) सिफारिसका लागि नगरपालिका आर्थिक ऐनले तोके बमोजिमको राजश्व दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ ।

५७. राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक अभियानलाई सघाउ पुऱ्याउनु पर्ने:

स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड पुरा गर्न संघीय तथा प्रदेश सरकारले संचालन गरेको अभियानलाई नगरपालिका स्वास्थ्य तथा सरसफाई शाखाले समन्वय गर्ने छ ।

५८. आमा समूह, धामी भक्ती र आम्ची सेवाको अभिलेख अद्यावधिक गरी तिनीहरुको क्रियाकलापलाई स्वास्थ्य तथा सरसफाई शाखाले अनुगमन र नियमन गर्नेछ । आमा समूह, धामी भक्ती र आम्ची पुरोहितको स्वास्थ्य र सरसफाई क्षेत्रमा गाउँ पालिकाले कार्यविधि तयार गरि परिचालन गर्न सक्नेछ ।

५९. नगरपालिकाले हरेक वडा वा बस्तिमा स्वास्थ्य सम्बन्धी सरसल्लाह, परामर्श सूचना प्रदान गर्न शिक्षित युवा तथा विद्यार्थी स्वयमसेवक परिचालन गरि स्वास्थ्य तथा सरसफाई परामर्श केन्द्र स्थापना गर्न सक्नेछ ।

६०. प्रगति विवरण नगरपालिका समक्ष बुझाउनु पर्ने

- (१) नगरपालिकाको स्वामित्वका स्वास्थ्य संस्थाले माशिक, चौमाशिक अर्धवार्षिक तथा वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

- (२) नीजि स्वामित्वका स्वास्थ्य संस्थाले वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) (२) मा जेसुकै उल्लेख भएपनि नगरपालिकाको तथा सम्बन्धित निकायले माग गरेको अवस्थामा वा कुनैपनि समयमा तोकिएका विवरणहरू माग गर्ने निकायमा पेश गर्नु सम्बन्धित संस्थाको जिम्मेवारी हुनेछ ।
६१. नगरपालिकाले आधारभूत स्वास्थ्य तथा सरसफाई सेवा प्रदान गर्नका लागि अन्य सरकारी निकाय, निजी व्यवसायी, सामाजिक संघ/संस्था, ट्रस्ट र व्यक्तिहरूसँग विभिन्न कार्यहरूका लागि साभेदारी गर्न सक्ने छ, र तिनीहरूबाट औषधी, उपकरण, विशेषज्ञ सीपहरूको सहायता प्राप्त गर्न सक्नेछ ।
६२. **पुनरावेदन:** तोकिएको अधिकारीले गरेको सजायको आदेशउपर कानून बमोजिम पुनरावेदन लाग्नेछ ।
६३. **नियम बनाउने अधिकार:**
- (१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न नगर कार्यपालिकाले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ ।
- (२) यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि नगर कार्यपालिकाले आवश्यक निर्देशिका बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।
६४. **संक्रमणकालीन व्यवस्था:** यस ऐनले तोकिए बमोजिम हुने भनी व्यवस्था गरेको काम नियमावली नआउँदासम्म नगर कार्यपालिकाले गर्न सक्नेछ ।
६५. **बाधा अडकाउ फुकाउने अधिकार:** यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा-अडकाउ परेमा नगर पालिकाले त्यस्तो बाधा अडकाउ हटाउन आदेश जारी सक्नेछ र त्यस्तो आदेश यसै ऐनमा परे सरह मानिनेछ । तर यस्तो आदेश नगर कार्यपालिकाले ६ महिनाभित्रमा अनुमोदन नगरेमा स्वतः निष्कृत हुनेछ ।
६६. **बचाउ र लागू नहुने:**
- (१) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियममा लेखिएजति कुरामा सोही बमोजिम र नलेखिएको कुरामा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।
- (३) संविधानसँग बाभिएको यस ऐनका दफा तथा उपदफाहरू बाभिएको हदसम्म स्वतः निस्क्रीय हुनेछ ।